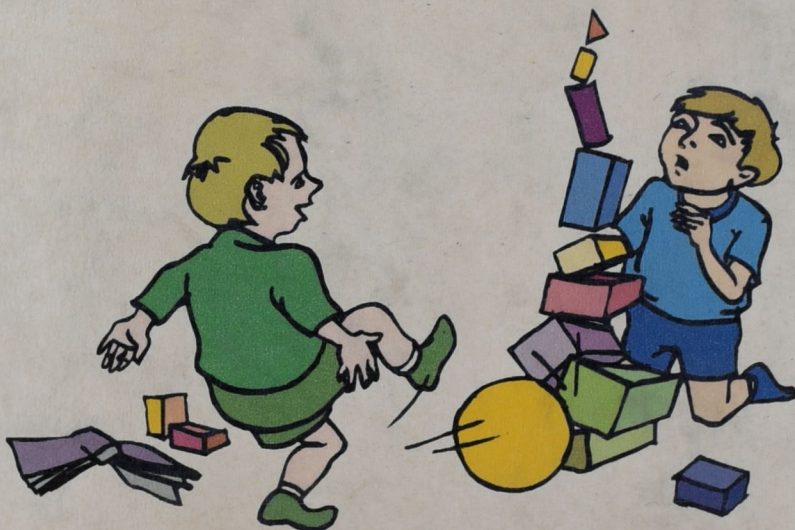

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ: ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΜΕΛΕΤΗ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΞΟΜΟΙΩΣΗΣ
Γ' ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΣΕΙΡΑΣ

ΘΕΜΑ:
«ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΕΦΗΒΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ»

ΤΩΝ
ΛΙΑΚΟΥ ΕΛΕΝΗΣ &
ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗ ΛΑΜΠΡΙΝΗΣ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΕΤΟΣ 2000

ΑΘΗΝΑ 2001

ΠΤΥ
ΛΙΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Σελ. 1-3

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σελ. 4-5

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: «ΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ ΚΑΙ Η ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ»

Σελ. 6-11

- α. Ορισμός - έννοιες
- β. Η φύση και η αιτιολογία του εγκλήματος
- γ. Θεωρίες

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: «ΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ ΚΑΙ Η ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΩΣ ΒΙΟΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ» Σ.12-15

- α. Η φύση του εγκλήματος
(εγωισμός - επιθετικότητα - κοινωνικοποίηση)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: «Η ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ»

Σελ. 16-21

- α. Έννοια της εγκληματικότητας
- β. Εγκληματικότητα των εφήβων - παραβατικότητα
- γ. Διακρίσεις της εγκληματικότητας
- δ. Μέτρηση της εγκληματικότητας
- ε. Οικονομία της εγκληματικότητας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: «ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΩΝ ΣΕ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ»

Σελ. 22-39

-Γενικά στοιχεία

A.: Κριτήρια βιολογικά

- 1. ηλικία
- 2. Φύλο
- 3. Ψυχική υγεία

1 Α: Ο ανήλικος εγκληματίας όπως παρουσιάζεται σε μια έρευνα του Νέστορα Κουράκη

Β: Κριτήρια ψυχολογικά

α. εμπειρία β. έξεις γ. εξάρτηση από ουσίες

γ1: Έρευνα του πανεπιστημίου Ιωαννίνων για το αλκοόλ των νέων

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: «ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΩΝ ΣΕ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ»

Σελ. 39-47

Γ. Νομικό κοινωνικά κριτήρια

- Οργάνωση

- Έρευνα της Θεανώς Μανουδάκη κοινωνιολόγου

«Συμμορίες ανηλίκων στην Ελλάδα»

- Διακρίσεις εγκληματιών ως προς την ιθαγένεια

- Διακρίσεις εγκληματιών ως προς τις πολιτικές πεποιθήσεις - τρομοκράτες

- Διακρίσεις εγκληματιών ως προς την τεχνολογία

Παιδική πορνογραφία

- Χουλιγκανισμός

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: «ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΠΡΟΚΑΛΟΥΝ ΤΗΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ»

Σελ. 48-57

- Γενικά αίτια της εγκληματικότητας

Ειδικά αίτια παράγοντες

Α - Οικογενειακό περιβάλλον

Β₁- Σχολικό περιβάλλον - στατιστική έρευνα της καθηγήτριας εγκληματολογίας Βάσως Αρτινοπούλου «Η σχολική βία στην Ελλάδα»

Β₂ - Βία στα σχολεία - άρθρο από την Κυριακάτικη Απογευματινή

11 Μαρτίου 2001

Γ. ΑΓΡΙΑ παιδιά του μπετόν «παιδιά του δρόμου»

Έρευνα της εγκληματολόγου - κοινωνιολόγου Ιωάννας

Διονυσίου

Δ. Μ.Μ.Ε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ: ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ Σελ. 58-61

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ: ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ Σελ. 62-65

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ . Σελ. 66-69

«ΕΙΣΑΓΩΓΗ»

Ο άνθρωπος είναι «εν δυνάμει»¹ κοινωνικό ον και όπως έλεγε ο Αριστοτέλης ένα «φύσει πολιτικό ζώον» και ως τέτοιο έχει έμφυτες ιδιότητες και τάσεις για συλλογική συμβίωση.

Συνεπώς το γεγονός ότι ο άνθρωπος είναι προικισμένος με λογική και ρέπει προς τον ομαδικό βίο, ως προϋποθέσεις, τον καθιστά ικανό να δεχθεί την επέμβαση της κοινωνίας προκειμένου να του εξασφαλιστεί το διαβατήριο της ένταξης του σ' αυτή. Ο Όμηρος λέει πως οι λαοί που δεν έχουν «βαληφόρον αγορά» είναι άγριοι και βάρβαροι (Οδυσ. 1. 112)στ)² ενώ ο Αριστοτέλης προσθέτει «δεν μπορεί ο άνθρωπος να ζήσει έξω από τον πολιτεία μόνο εκτός αν είναι ή θηρίο ή θεός».³

Στο πέρασμα του χρόνου κάθε κοινωνία οργανώθηκε, απέκτησε νομική υπόσταση και αποτέλεσε το κράτος, το οποίο θέσπισε νομικούς, διόρισε όργανα εκτελεστικά και δικαστικά με σκοπό την εύρυθμη λειτουργία της κοινωνίας.

Παρά την ραγδαία εξέλιξη των επιστημών και τεχνολογίας η κοινωνία δεν κατόρθωσε να υπερκεράσει τα αρνητικά φαινόμενα που προέκυψαν. Οι δυσκολίες αυτές έγκεινται στην ανθρώπινη φύση, στις εκρηκτικές μεταβολές στον οικονομικό, κοινωνικό, πολιτικό τομέα, μέσα στο κοινωνικό γίγνεσθαι, καθιστούν δύσκολη τη μελέτη της συμπεριφοράς. Για να εκδηλωθεί η βίαιη αυτή συμπεριφορά του ατόμου είναι απαραίτητη η σύμπτωση μιας σειράς παραγόντων που επιβάλλουν λιγότερο ή περισσότερο στην συμπεριφορά αυτή. Η εργασία αυτή έχει ως θέμα την εγκληματικότητα των εφήβων στην Ελλάδα.

¹ Αριστοτέλης πολιτικά 1252 b 27 -1253 a 24

² Οδύσσεια ραψωδία 1 στ. 112 μεταφ. Ι. Κακριδή

³ Αριστοτέλης πολιτικά 1252 b27 – 1253 a 24

Σαν αρχή της εργασίας θα γνωρίσουμε την έννοια του εγκληματία και της εγκληματικότητας και συνέχεια τους λόγους που το δημιουργούν. Και τέλος θα προσπαθήσουμε να ανιχνεύσουμε του τρόπους με τους οποίους μπορεί να αντιμετωπισθεί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Το έγκλημα και η εγκληματικότητα

1. α) Ορισμός εγκλήματος

Έγκλημα σύμφωνα με τον ποινικό κώδικα αρθρ. 14 είναι πράξη άδικη και καταλογιστή σ' αυτόν που την διέπραξε η οποία τιμωρείται από τον νόμο.

- Αυτό για το οποίο κατηγορείται κανείς, εγκληματική πράξη
- Σοβαρή παράβαση γραπτού ή άγραφου νόμου
- Πράξη που προκαλεί κατηγορία ή ντροπή

Για την τέλεση του εγκλήματος απαιτείται βούληση του υποκειμένου αλλά και πράξη στον εξωτερικό κόσμο.

Η βούληση από μόνη της δεν αρκεί για την παραγωγή γεγονότος. Στοιχεία που συνιστούν το έγκλημα είναι η πράξη, δηλαδή η συμπεριφορά του δράστη στον εξωτερικό κόσμο με την θέλησή του, η οποία μπορεί να προκύψει από τη βούληση ορισμένου προσώπου ή να οφείλεται σε παράλειψη, πράξη άδικη, αντίθετη προς το δράστη, να προβλέπεται ποινή γι' αυτήν την πράξη.

Τα στοιχεία που συνιστούν το έγκλημα, όπως και οι μορφές εκδήλωσής του, η έκτασή του, η αντίδραση της κοινωνίας προς αυτό, είναι μεταβλητά και εξαρτώνται από δύο κυρίως παράγοντες: το επίπεδο του πολιτισμού και την κοινωνική διάρθρωση.⁴

⁴ Ποινικός Κώδικας αρθρ.14 Εγκυκλοπαίδεια Υδρόγειος σελίς 258

β) Ορισμός εγκληματικότητας - παραβατικότητας

Ο όρος παραβατικότητα προέρχεται από το χώρο της κοινωνιολογίας και της κοινωνικής ψυχολογίας, χρησιμοποιείται αντί της νομικής έννοιας της εγκληματικότητας, προκειμένου να χαρακτηριστεί η συμπεριφορά ενός ατόμου ή ομάδας ατόμων που έρχεται σε αντίθεση με τους ισχύοντες κοινωνικούς κανόνες (έθιμα, νόμους, συνήθειες) ενός λαού, μιας κοινωνίας ή κοινότητας στο βαθμό που δεν προϋποθέτει πάντα, όπως συμβαίνει στην περίπτωση της εγκληματικότητας, την τέλεση αξιόποινων πράξεων.

Η κοινωνιολογική έννοια της παραβατικότητας καλύπτει ένα ευρύ φάσμα συμπεριφορών, από την απλή απόκλιση από τα ισχύοντα πρότυπα συμπεριφοράς μέχρι και το έγκλημα.

Από την στιγμή που η συμπεριφορά ενός ατόμου ή μιας ομάδας έρθει σε αντίθεση με τα ισχύοντα πρότυπα συμπεριφοράς μετατρέπεται σε εκτροπή ή παρέκκλιση και επισύρει τον κοινωνικό έλεγχο.

Όταν η παραβατική συμπεριφορά αποτελεί παράβαση νομικού κανόνα (αδίκημα ή έγκλημα) τότε γίνεται αντικείμενο κολασμού και τιμωρείται (ένδικη παραβατικότητα).

Η παραβατικότητα είναι έννοια σχετική αφού η παραβατική συμπεριφορά δεν ορίζεται με βάση το είδος ή τη φύση της πράξης αλλά με γνώμονα την αντίδραση του κοινωνικού συνόλου. Έτσι αυτό που θεωρείται σήμερα εκτροπή ενδέχεται αύριο να μη θεωρείται ή να μην επισύρει το ίδιο έντονες μορφές κοινωνικού ελέγχου.⁵

Ο ορισμός εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από τους κοινωνικούς, πολιτισμικούς, οικονομικούς και νομικούς όρους που επικρατούν και δεν παραπέμπει αυτονόητα στις ψυχολογικές διαφορές που υπάρχουν, ούτε

⁵ Παιδαγωγική ψυχολογική εγκυκλοπαίδεια Λεξικό, 1991, vol4 vol7
Αθήνα Ελληνικά Γράμματα

στα ενδοψυχικά δυναμικά που διαδραματίζονται. Το θέμα, έτσι, γίνεται εξαιρετικά δύσκολο, καθώς μας καλεί αφενός σε μια ουσιαστική μελέτη και κατανόηση του ψυχισμού και των διεργασιών που συμβαίνουν σε αυτόν και παράλληλα, σε μια προσέγγιση και κατανόηση του ρόλου, της λειτουργίας και των αλληλεπιδράσεων, των κοινωνικών θεσμών που αναπόφευκτα συνδέονται όπως η οικογένεια, το σχολείο, η ευρύτερη κοινωνία, αλλά και τα όργανα του επίσημου κοινωνικού ελέγχου (αστυνομία, εισαγγελία, δικαστήρια) (Τσανίρα) 1997.⁶

2. Η φύση και η αιτιολογία του εγκλήματος

Παρόλο που η φύση και η αιτιολογία του εγκλήματος θα μπορούσαν να αναπτυχθούν χωριστά ως δύο αυτοτελή θέματα, κρίναμε τελικά ότι κάτι τέτοιο δεν θα ήταν σκόπιμο. Πραγματικά, η βαθύτερη μελέτη του καθενός από τα δύο αυτά θέματα έδειξε ότι υπάρχει τόσο αλληλεξάρτηση μεταξύ τους, ώστε δεν είναι δυνατόν να μιλήσει κανείς για την φύση του εγκλήματος χωρίς να αναφερθεί και στους λόγους που το προκαλούν, ενώ από την άλλη μεριά το πρόβλημα της αιτιολογίας του εγκλήματος είναι άμεσα συνυφασμένο προς την φύση του.⁷

3. Θεωρίες για την φύση και την αιτιολογία του εγκλήματος⁸

Οι θεωρίες που έχουν υποστηριχθεί σχετικά με την φύση και αιτιολογία του εγκλήματος είναι :

α) οργανικές θεωρίες β) ψυχολογικές γ) κοινωνιολογικές και δ)
διάφορες σύνθετες απόψεις.

⁶ Τσανίρα Ε. (1997) Η βία στη ζωή των παιδιών (παραπτωματικότητα - παραβατικότητα) τετράδια ψυχιατρικής 58 (σελ 46-48)

⁷ Στέργιου Αλεξιάδη - Εγκληματολογία (πανεπιστημιακές παραδόσεις)
" " " Εκδόσεις Σάκκουλα Θεσ/νίκη 1980 σελίς 76-77
" " " " 79

⁸ βλέπε υποσημείωση 7

α) ΟΡΓΑΝΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ

Στην πρώτη ομάδα εντάσσονται οι θεωρίες που έχουν κοινό χαρακτηριστικό ότι αποδίδουν το έγκλημα στην οργανική ιδιοσυγκρασία του ατόμου γι' αυτό και ονομάζονται οργανικές θεωρίες. Με αυτή την θεωρία ασχολήθηκαν ο Lambroso και ο ψυχίατρος Kretschmer (θεωρία της κληρονομικότητας) που στηρίχθηκε στις έρευνες δίδυμων αδελφών και τη θεωρία των χρωμοσωμικών ανωμαλιών. D.N.A.

β) ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ

Στη δεύτερη ομάδα (ψυχολογικές θεωρίες) εντάσσονται οι θεωρίες που έχουν ψυχολογικό υπόβαθρο γι' αυτό και ονομάζονται ψυχολογικές ή ψυχογενετικές θεωρίες. Στο πλαίσιο αυτό αναπτύσσονται οι θεωρίες που αποδίδουν το έγκλημα σε ανωμαλίες της διανοητικής ανάπτυξης και της διαμόρφωσης της προσωπικότητας και οι ψυχαναλυτικές θεωρίες.

Κύριος εκπρόσωπος της ψυχαναλυτικής θεωρίας είναι ο Sigmund Freud (1856-1939) που υποστηρίζει ότι διάφορες ορμές δυσάρεστες εντυπώσεις της παιδικής ηλικίας και ηθικά αποδοκιμαζόμενες επιθυμίες, παραστάσεις ή ιδέες απευθύνονται στο ασυνείδητο όπου παραμένουν σαν ασυνείδητες πράξεις.

Μαθητής του Freud ο Alfred Alder (1870-1937)⁹ κατέστησε κεντρικό άξονα της θεωρίας του το συναίσθημα της μειονεκτικότητας, το οποίο δημιουργείται σε κάθε άτομο από την παιδική ηλικία. Το εν λόγω συναίσθημα δημιουργείται σε όλα τα παιδιά είτε επειδή έχουν κάποια

⁹ Βλ. ενημερωτικά Α. Αντλερ Ανθρωπογνωσία μεταφ. Σ Καμπουρίδη, εκδ. Μπουκουμάκη Αθήνα 1971 κεφ. V (Όπως αναφέρονται από τον Στέργιο Αλεξιάδη στο βιβλίο Εγκληματολογία - πανεπιστημιακές παραδόσεις - εκδόσεις Σάκκουλα σελίς 100-101).

φυσικά ελαττώματα είτε απλώς και μόνο γιατί ζουν ανάμεσα στους δυνατούς και ανώτερους μεγάλους.

Στη χώρα μας τη θεωρία του Alder ανέπτυξε ιδιαίτερα ο Δ.Μωραΐτης.¹⁰ Συνειδητοποιούν λοιπόν ότι η ζωή είναι μια διαρκής πάλη ενός συνεχούς αγώνα μέσα σ' ένα εχθρικό περιβάλλον.

Σε αντιστάθμισμα αυτού του συναισθήματος αναπτύσσεται το άτομο μια πολύ ισχυρή τάση για δύναμη και υπεροχή η οποία το ωθεί να επιβληθεί στους άλλους ανθρώπους.

Όταν αυτό γίνεται δυνατό σε κοινωνικά ωφέλιμες εργασίες που αναγνωρίζονται από τους τρίτους το άτομο εξελίσσεται σε κοινωνικά προσαρμοσμένη προσωπικότητα, στην αντίθετη περίπτωση η τάση για ανάπτυξη της προσωπικότητας του εκτρέπεται σε τάση για επιβολή σε βάρος των άλλων με οποιοδήποτε τρόπο, όχι σπάνια με την κατάληξη στο έγκλημα.

Γ. ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ

Στην τρίτη ομάδα ανήκουν και εξετάζονται οι καθαρά κοινωνιολογικές θεωρίες εκείνες που αποδίδουν το έγκλημα αποκλειστικά σε κοινωνικούς παράγοντες. Σημαντικότερες από αυτές είναι η οικολογική θεωρία της σχολής του Chicago.¹¹

Οι πρώτες ρίζες της σχολής του Chicago η οποία επονομάστηκε οικολογική σχολή ανάγεται στην 25χρονη δημοσιογραφική εκστρατεία που συγκέντρωσε άφθονο υλικό με τις κοινωνικές συνθήκες (οικιστικής κλπ) της πόλεως του Chicago. Οι εκπρόσωποι της οικολογικής σχολής

¹⁰ Βλ. Δ. Μωραΐτου: Ατομική ψυχολογία, θεωρία και πράξη Αθήνα 1930 και η πρακτική της ατομικής ψυχολογίας Αθήνα 1940 (Όπως αναφέρονται από τον Στέργιο Αλεξιάδη στο βιβλίο Εγκληματολογία - πανεπιστημιακές παραδόσεις - εκδόσεις Σάκκουλα σελίς 100-101)

¹¹ Αυτή βασικά η άποψη φαίνεται να επικράτησε και στο 2^ο Συνέδριο εγκληματολογίας Παρίσι (1950) βλ. από τους κυριότερους εισηγητές Β. Ει. Tullio Biocrimonogene (roudusious) σελίς 123, όπως αναφέρει ο Στέργιος Αλεξιάδης στην Εγκληματολογία σελίς 111)

διαπίστωσαν στις έρευνες τους πάνω στην εγκληματικότητα νεαρών ατόμων στις συνοικίες του Chicago που βρίσκονταν ανάμεσα σε βιομηχανικές ή εμπορικές περιοχές και σε άλλες συνοικίες και είχαν σαν χαρακτηριστικά τους την φτώχεια των κατοίκων, τη δράση συμμοριών.

Α. ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ

Η αποτυχία των μονόπλευρων θεωριών να προσφέρουν ικανοποιητική και γενικώς θεωρητική κατασκευή ως προς την αιτιολόγηση του εγκλήματος οδήγησε πολλούς συγγραφείς στη υιοθέτηση της ιδέας ότι το έγκλημα οφείλεται στη συνδυασμένη δράση πολλών παραγόντων τόσο βιολογικών όσο και κοινωνιολογικών.¹²

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ ΚΑΙ Η **ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΩΣ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΒΙΟΚΟΙΝΩΝΙΚΟ**

α. Η φύση του εγκλήματος (εγωισμός - επιθετικότητα - κοινωνικοποίηση)

Το πρώτο πρόβλημα που αντιμετώπισε ο άνθρωπος όταν «διώχθηκε από τον παράδεισο» ήταν η επιβίωση του. Και ήταν ένα πρόβλημα που έπρεπε να το λύσει ο ίδιος.

Επιβίωση για τον άνθρωπο εκείνο δε σήμαινε άλλο παρά ικανοποίηση των άμεσων φυσιολογικών αναγκών του για τη συντήρηση του στη ζωή και την προστασία του από τους εξωτερικούς κινδύνους για την διατήρηση του στη ζωή. Τόσο το πρώτο όσο και το δεύτερο μπορούσαν να επιτευχθούν από όσα του πρόσφερε η φύση που τον περιέβαλε.

Έπρεπε λοιπόν να στραφεί προς το φυσικό του περιβάλλον και έπρεπε να δράσει. Η εσωτερική φυσική ανάγκη για επιβίωση γέννησε την φυσική ορμή για την πραγματοποίηση της.

Η φυσική ορμή για επιβίωση επέβαλε στον άνθρωπο έναν τρόπο ζωής. Αργά ή γρήγορα όμως ο άνθρωπος έκανε μια απλή διαπίστωση. Ναι μεν έπρεπε να ζήσει από όσα του προσέφερε η φύση αλλά μπορούσε να επιβιώσει και με όσα έβρισκε στους άλλους ανθρώπους, (άλλων κοινοβίων), φυσικά ταυτόχρονα έπρεπε να προστατεύεται από τον όμοιο τρόπο ζωής των ανθρώπων εκείνων. Η αφαίρεση των αγαθών τους με οποιοδήποτε τρόπο, ακόμη και με φυσική προσβολή και αφαίρεση της ζωής του έδινε λύσεις στο πρόβλημα της επιβίωσης του ίδιου και των νεαρών απογόνων του. Η αναγκαστική λοιπόν επιβολή αυτού του τρόπου ζωής για πολλές δεκάδες ή και για εκατοντάδες χιλιάδες χρόνια έγινε για τον άνθρωπο δεύτερη φύση του.

Σε κύριες ιδιότητες τους αναδείχθηκαν ο εγωισμός, ως απόρροια της φυσικής ανάγκης για δική του επιβίωση, και η επιθετικότητα, ως ειδική εκδήλωση της φυσικής ορμής για επίτευξη της επιβίωσης του. Αν ο αφορισμός του Αριστοτέλη ¹³ ότι ο άνθρωπος είναι από τη φύση του ζώο κοινωνικό, ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα αυτή η πραγματικότητα είναι μάλλον εκείνη που επικρατούσε στο όχι πολύ απώτερο παρελθόν.

Στα πρώτα βήματα του πάνω στη γη ο άνθρωπος (αφού εφοδιάστηκε) από τον Προμηθέα με «Ηφαίστου και Αθηνάς την έντεχνον σοφίαν σαν πυρί». Πλάτωνος¹⁴ είχε αναμφίβολα την ανάγκη μιας στοιχειώδους κοινοβιακής ζωής, που διευκόλυνε την επιβίωση με τη διαιώνιση του είδους του και με την προστασία που εξασφάλισε κατά την προσβολή των τρίτων. Αυτή η κοινοβιακή ζωή όμως δεν ξεπερνούσε τα όρια του δεσμού του αίματος.

Η δημιουργία των πρώτων πρωτόγονων κοινωνιών, εγκαταστημένων σε ορισμένο γεωγραφικό χώρο, αποτέλεσε σημαντικό σταθμό στην εξέλιξη του και καμπή της πορείας του πάνω στη γη. Στο εξής ο άνθρωπος έπρεπε να επιβιώσει μέσα στην κοινωνία στην οποία ανήκε η δε διατήρηση και συντήρηση αυτής της κοινωνίας έγινε σκοπός τοποθετημένος μπροστά από τη δική του επιβίωση. Ο άνθρωπος λοιπόν έπρεπε να προσαρμοσθεί σε ένα νέο διαφορετικό τρόπο ζωής, έπρεπε να κοινωνικοποιηθεί.

Η κοινωνικοποίηση του ανθρώπου δηλαδή της προσαρμογής του στους όρους που επέβαλλε η κοινωνική ζωή, συνάντησε ωστόσο δύο φυσικά εμπόδια τον εγωισμό και την επιθετικότητα.

¹³ Αριστοτέλης (πολιτικά (Α,2 1253^a-3) όπως αναφέρεται στο βιβλίο του Στέργιου Αλεξιάδη - εγκληματολογία - έτος 1985- σελίς 121

¹⁴ Πλάτωνας (Πρωταγόρας 321cd) όπως αναφέρεται στο βιβλίο του Στέργιου Αλεξιάδη - εγκληματολογία - έτος 1985- σελίς 121

Η λύση στο εν λόγω πρόβλημα βρέθηκε είτε από ένστικτο είτε με τη λογική. Εφ' όσον οι άνθρωποι πρόβαλαν εμπόδια στην προσαρμογή τους στους όρους της κοινωνικής ζωής έπρεπε ή να πεισθούν ή να εξαναγκαστούν να συμμορφωθούν.

Η πραγματοποίηση της λύσης επιδιώχθηκε με τη διαμόρφωση βασικών κανόνων συμπεριφοράς, των πρώτων εθίμων. Κάπου ανάμεσα αναπτύχθηκαν οι πρώτοι κανόνες της ηθικής.

Οι κανόνες του δικαίου, της θρησκείας, της ηθικής τελικά απέβλεπαν αν και μέσα από διαφορετικό πρίσμα στον ίδιο τελικό σκοπό την ανάπτυξη στον άνθρωπο αναστολών προς κάμψη του εγωισμού του και περιορισμό της επιθετικότητας του, μια που τόσο ο πρώτος όσο και η δεύτερη εμπόδιζαν την προσαρμογή του στην κοινωνική ζωή.

Όλες οι πράξεις που χαρακτηρίστηκαν σε κάποια εποχή ως εγκλήματα αποτελούσαν εκδηλώσεις της φυσικής ανάγκης για επιβίωση δηλαδή, του εγωισμού και της επιθετικότητας, στο μέτρο που ήταν ασυμβίβαστες με τους όρους της κοινωνικής ζωής.

Ο άνθρωπος όμως δεν είναι από τη φύση ο καλός ο αγαθός Αδάμ όπως για αιώνες κολακευόταν να πιστεύει για τον εαυτό του. Ούτε «πλάστηκε» ως κοινωνικό ον (και πάντως δεν έγινε ακόμα με προσαρμογή του στους κανόνες της κοινωνικής ζωής) έτσι ώστε να είναι ικανός από μόνος του να εξαφανίζει ή έστω να συγκρατεί τις πιο πάνω «εγκληματικές» εκδηλώσεις της συμπεριφοράς του.

Με τη δημιουργία λοιπόν των κοινωνικών σχηματισμών έγινε αναγκαίο να καταβάλλεται ιδιαίτερη προσπάθεια, ώστε το άτομο να συγκρατεί αυτές στις φυσικές τάσεις του δηλαδή να φέρεται ως κοινωνικό ον μ' άλλα λόγια να φέρεται αντίθετα προς τη φύση του. Και δω γεννιέται

15

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: Α. Η ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Με τον όρο εγκληματικότητα εννοείται το σύνολο των εγκλημάτων που διαπράττονται σε ορισμένη τοπικά και χρονικά κοινωνική ομάδα.¹⁶ Όπως φαίνεται από τον ορισμό αυτό την έννοια της εγκληματικότητας απαρτίζουν δύο συστατικά στοιχεία: α) κοινωνική ομάδα και έγκλημα και β) δύο προσδιοριστικοί όροι (τόπος και χρόνος).

Ως κοινωνική ομάδα κατά τόπο λαμβάνεται το σύνολο του πληθυσμού μιας πολιτείας, π.χ. εγκληματικότητα στην Ελλάδα, Γαλλία κ.α. ή και την κατανομή του τόπου της ίδιας της χώρας όπως εγκληματικότητα στην Θεσσαλονίκη, Αθήνα κ.α.

Προσδιοριστικοί όροι είναι ο τόπος τέλεσης του εγκλήματος και ο χρόνος.

Β. Εγκληματικότητα παραβατικότητα ανηλίκων¹⁷

Εγκληματικότητα παραβατικότητα ανηλίκων εννοείται το σύνολο των εγκλημάτων που διέπραξαν ανήλικοι. Ως ανήλικοι πρέπει να θεωρούνται εκείνοι που συμπλήρωσαν το έβδομο έτος της ηλικίας (7^ο) αλλά δεν είναι ακόμη δέκα οκτώ χρονών 18^ο. Παραβατικός ανήλικος είναι ένας νέος ο οποίος έχει προσαχθεί και βρεθεί ένοχος μιας παράβασης που θα κατηγοριοποιούνταν ως έγκλημα αν είχε διαπραχθεί από έναν ενήλικα. Υπάρχει ένα ανώτατο όριο για την εγκληματικότητα ανηλίκων που καθορίζεται από την ηλικία στην οποία οι νέοι άνθρωποι θεωρούνται ότι έχουν γίνει ενήλικες και γι' αυτό κατάλληλοι να χαίρουν

¹⁶ Βλ. Σ. Αλεξιάδη Το φαινόμενο της εγκληματικότητας. Προβλήματα και προοπτικά. Θεσ/νίκη 1973 σελ 14.

¹⁷ Σ. Αλεξιάδη : «εγκληματολογία» πανεπιστημιακές παραδόσεις Εκδόσεις Σάκουλα Θεσ/νικη 1980 σελίς 174

μεταχείρισης σύμφωνα με τους μάλλον διαφορετικούς νόμους του ποινικού δικαστικού συστήματος για ενήλικες.

Σήμερα στον Μ. Βρετανία αυτή η ηλικία έχει ορισθεί στα 17 χρόνια, αλλά σε άλλες χώρες φτάνει ως τα 21 Sleldrick 1994¹⁸

Γενικά πάντως η εφηβική εγκληματικότητα είναι μια ετερογενής κατηγορία, που καλύπτει ποικίλες πράξεις, όπως η κλοπή, ο βανδαλισμός, η επιθετικότητα η βία κατά του ανθρώπου, επίσης χρήση αλκοόλ παραβίαση της απαγόρευσης κυκλοφορίας.

Γ: ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Αναφερθήκαμε στα προηγούμενα ότι η εγκληματικότητα¹⁹ ως σύνθετο φαινόμενο αποτελείται από το σύνολο των εγκλημάτων που διαπράττονται σε δεδομένη τοπικά και χρονικά κοινωνική ομάδα. Θα μπορούσε συνεπώς να υποθέσει κάποιος ότι το περιεχόμενο και η έκταση της εγκληματικότητας είναι εύκολο να υπολογίζεται κάθε φορά με την πρόθεση όλων των εγκλημάτων που τελούνται μέσα στα συγκεκριμένα τοπικά και χρονικά όρια. Όσο απλός φαίνεται ο συλλογισμός τόσο δύσκολη είναι η εφαρμογή του ώστε τεχνικά και πρακτικά γίνεται αδύνατη.

Γι' αυτό σε καμιά χώρα και σε καμιά εποχή δεν επινοήθηκε και πιθανότητα ούτε θα επινοηθεί ποτέ κατάλληλο σύστημα καταγραφής όλων των εγκλημάτων που διαπράττονται.

Η εγκληματικότητα διακρίνεται σε δύο τμήματα: την εμφανή εγκληματικότητα και τη αφανή ή λανθάνουσα εγκληματικότητα.

1. Εμφανής εγκληματικότητα : ονομάζεται εκείνο το τμήμα της η έκταση του οποίου υπολογίζεται με την εγκληματολογική στατιστική.

¹⁸ Sleldrick 1994 Treatment of Pehuguenets in M. Rutter E. Taylor K L Hersov (eds), Child and addescen. Psychiatry: Modern Approaches (P.P. 968-980) Blackwall science L.t.d.

Δεδομένου ότι η εγκληματολογική στατιστική συντάσσεται είτε βάσει στατιστικών στοιχείων από την κίνηση των ποινικών δικαστηρίων είτε βάσει ανάλογων στοιχείων από τη δραστηριότητα της αστυνομίας. Η εμφανής εγκληματικότητα διακρίνεται σε δικαστικά διαπιστούμενη και σε δήλη εγκληματικότητα.

α. Η δικαστικά διαπιστούμενη εγκληματικότητα περιλαμβάνει όλα εκείνα τα εγκλήματα, οι δράστες των οποίων παραπέμφθηκαν σε ποινικά δικαστήρια και μετά τη διαπίστωση της διάπραξης του εγκλήματος υποβλήθηκαν σε ποινές, μέτρα ασφαλείας, θεραπευτικά ή αναμορφωτικά μέτρα(αν ήσαν ανήλικος κλπ ανάλογα βέβαια με το σύστημα που επικρατεί σε κάθε χώρα).

β. Η δήλη εγκληματικότητα είναι εκείνη η οποία υπολογίζεται η έντασή της όχι μόνο με βάση τη στατιστική της ποινικής δικαιοσύνης αλλά και με προσφυγή στη στατιστική της αστυνομίας.

Ενώ όμως η δήλη εγκληματικότητα περιλαμβάνει πραγματικά ευρύτερο τμήμα από τη δικαστικά διαπιστούμενη, αφού καλύπτει τα κενά εκείνης, παρουσιάζει ένα βασικό μειονέκτημα: εμφανίζει ως «εγκλήματα» όλες τις περιπτώσεις που περιλαμβάνει, ενώ είναι αναμφίβολα γνωστό ότι πολλές από αυτές δεν αποτελούν εγκλήματα αλλ' είναι αναληθείς ή ψευδείς καταγγελίες.

2. Αφανής εγκληματικότητα

Όταν η εγκληματικότητα που περιλαμβάνει όλα εκείνα τα εγκλήματα που δεν ανακαλύπτονται ή δεν καταγγέλλονται ποτέ και συνεπώς δεν εμφανίζονται σε οποιαδήποτε επίσημα αρχεία ή στατιστική.

¹⁹ Στέργιου Αλεξιάδη : εγκληματολογία: Εκδόσεις Σάκουλα. Θεσ/νικη 1985 - σελ 133-134-135

Δ: Μέτρηση της εγκληματικότητας

Όταν ομιλούμε για μέτρηση της εγκληματικότητας βασικά αναφερόμαστε σε δύο μεγέθη: είτε α) όταν η έκταση της εγκληματικότητας (σύνολο διαπραττομένων εγκλημάτων) από την οποία μπορεί να συναχθεί ο βαθμός της πιθανότητας ότι ένα οποιοδήποτε άτομο μιας συγκεκριμένης κατηγορίας ατόμων ενδέχεται να διαπράξει έγκλημα, είτε β) στο βαθμό της δημόσιας ασφάλειας (μέγεθος αντίστροφα ανάλογο προς το σύνολο της κοινωνικής βλάβης που προκύπτει από το έγκλημα) από το οποίο μπορεί να συναχθεί ο βαθμός της πιθανότητας ότι ένα οποιοδήποτε άτομο μιας συγκεκριμένης κατηγορίας ατόμων ενδέχεται να γίνει το θύμα εγκλήματος.²⁰

Ε. Οικονομία της εγκληματικότητας

Γύρω στα τέλη της δεκαετίας του 1960²¹ άρχισε να διανοίγεται στην εγκληματικότητα ένα καινούργιο πεδίο έρευνας «η οικονομία της εγκληματικότητας».

Θα μπορούσε να πει κανείς ότι το ενδιαφέρον του θέματος ξεκίνησε από το πρόβλημα της αποποινικοποίησης πολλών διοικητικών και άλλων παραβάσεων ή ελαφρών εγκλημάτων που αποτελούν το μεγαλύτερο τμήμα της εγκληματικότητας. Οι πράξεις αυτές ενώ ουσιαστικά είναι κοινωνικά ασήμαντες καθιστούν αναγκαία τη διατήρηση και συντήρηση ενός μηχανισμού πρόληψης και καταστολής της ίδιας περίπου εκτάσεως που θα απαιτούσε ανάλογος αριθμός σοβαρών εγκλημάτων.

²⁰ βλ. σχετικά Ανώνυμο Measuring Crime στο Wolfgang - Savitz Johnston. The sociology of crime and delinquency σελ 101 σελ 102 όπως αναφέρεται στο βιβλίο του Στέργιου Αλεξιάδη «εγκληματολογία» εκδόσεις Σάκκουλα Θεσ/νικη 1985 - σελίς 145.

²¹ Στέργιου Αλεξιάδη : εγκληματολογία σελ 179-180

Μια ανάλυση κόστους του εγκλήματος για συγκεκριμένη πολιτεία δείχνει ότι αυτό περιλαμβάνει:

1) Τις βλάβες που άμεσα προκαλεί στο κοινωνικό σύνολο η τέλεση εγκλημάτων όπως είναι π.χ. η απώλεια ανθρώπινων υπάρξεων, οι σωματικές βλάβες. Η απώλεια περιουσιακών στοιχείων κλπ. Όλα αυτά τα αγαθά θα μπορούσαν να εκτιμηθούν με μικρότερη ή μεγαλύτερη ακρίβεια με τον υπολογισμό της ηθικοκοινωνικής αξίας που εκπροσωπούν λ.χ. μια ανθρώπινη ζωή έχει την κοινωνική αξία του ανθρώπου ως μονάδα πνευματικής, οικογενειακής, παραγωγικής κλπ, ενώ μια σωματική βλάβη σημαίνει ηθικό τραυματισμό του υποκειμένου και απώλεια χιλιάδων ενδεχόμενων ωρών εργασίας αλλ' επίσης αντίστοιχα σημαντικές δαπάνες για περίθαλψη και αποκατάσταση.

2) Τις δαπάνες που απαιτούνται για συντήρηση και λειτουργία του αντεγκληματικού μηχανισμού που γίνονται αναγκαίες επειδή τελούνται εγκλήματα. Οι δαπάνες αυτές περιλαμβάνουν απολαβές των ατόμων που απασχολούνται σε μια μεγάλη σειρά ελεύθερων επαγγελμάτων ή στο δημόσιο - κλειδαράδες νυχτοφύλακες - μέχρι τους αστυνομικούς, τους δικαστικούς, τους δικηγόρους.

Επίσης περιλαμβάνουν τα έξοδα για την ίδρυση, συντήρηση και λειτουργία μιας αλυσίδας κτιριακών εγκαταστάσεων για αστυνομία, δικαστήρια, σωφρονιστικά κ.α. καταστήματα με τον συναφή εξοπλισμό τους. Από την άλλη μεριά η εγκληματικότητα προσφέρει και ορισμένα άμεσα ή έμμεσα ωφελήματα που σε κάποια έκταση επιφέρουν απόσβεση του κόστους τους.

α) Το δημόσιο εισπράττει σημαντικά ποσά από τις χρηματικές ποινές από την μετατροπή των βραχυχρόνιων στερητικών της ελευθερίας ποινών σε χρηματικές ποινές, από τη δήμευση προϊόντων του εγκλήματος όπως

λαθραία εισαγόμενο ή εξαγόμενο συνάλλαγμα, λαθραία εμπορεύματα, χρυσό, χρυσά κοσμήματα.

β) Μειώνεται η ανεργία, άμεσα και έμμεσα τόσο κατά τη δέσμευση ενός ποσοστού του εργατικού δυναμικού (κρατούμενος στις φυλακές) και την απασχόληση του μεγάλου αριθμού ατόμων στα επαγγέλματα που προαναφέρθηκαν (όπως νυχτοφύλακες, φύλακες φυλακών - αστυνομικοί - δικαστικοί) κ.α.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: Διακρίσεις εγκλημάτων σε κατηγορίες

Ο Έλληνας ποινικός νομοθέτης υιοθέτησε υπό την επίδραση και της επιστήμης αρκετές κατηγορίες των εγκλημάτων. Από κάθε άποψη υπάρχει η μεγάλη μάζα των «συνήθων» των κανονικών εγκλημάτων για της οποίας προορίζονται τα γενικά μέτρα πρόληψης και καταστολής όπως αυτά περιγράφονται στους ορισμούς του ποινικού δικαίου. Παράλληλα προς αυτούς και εξαιτίας ειδικών λόγων (οργανικών, ψυχολογικών, κοινωνικών), υπάρχουν ειδικές κατηγορίες εγκλημάτων που απαιτούν ιδιαίτερη μεταχείριση. Μια συστηματική θεώρηση των κριτηρίων στα οποία στηρίχθηκαν οι εν λόγω κατηγορίες, τις οποίες γνωρίζει το ελληνικό ποινικό δίκαιο, δίνει την ακόλουθη εικόνα.

Α: Κριτήρια βιολογικά: 1. ηλικία, 2. φύλο, 3. ψυχική ηρεμία.

1. Ηλικία

Οι ορισμοί του ποινικού δικαίου απευθύνονται προς τον ψυχοδιανοητικά ώριμο άνθρωπο, στον οποίο και μόνο μπορεί να ασκήσουν επίδραση τα μέτρα που διαθέτει τούτο. Αλλ' η ψυχική ωριμότητα συμβαδίζει σε ορισμένη τουλάχιστον έκταση με την ηλικία. Σε δύο χρονικά στάδια της ζωής του ο άνθρωπος παρουσιάζει σχετικό πρόβλημα: όταν είναι ανήλικος στερείται της ψυχικής ωριμότητας και όταν γίνει υπερήλικας πιθανόν να την έχει χάσει. Αντίστοιχα λοιπόν, διακρίνονται δύο κατηγορίες εγκλημάτων οι ανήλικοι και οι υπερήλικες εγκληματίες. Εμείς θα ασχοληθούμε αναλυτικά, διεισδυτικά με την πρώτη κατηγορία που είναι και το θέμα μας.

α) Οι ανήλικοι εγκληματίες

Για τους ανήλικους πρώτα έγινε φανερό ότι λόγω της ηλικίας δεν ήταν σωστό να τους καταλογίζεται το έγκλημα που τυχόν διέπραξαν, επειδή στερούνται βούλησης²².

Στη συνέχεια έγινε κοινή συνείδηση ότι ο ανήλικος δεν είναι απλώς μια μικρογραφία του ενήλικα αλλά ένα άτομο με ιδιόμορφο ψυχικό κόσμο, με εντελώς διάφορη (των ενηλίκων) προσωπικότητα που η κατάσταση του επιβάλλει ιδιαίζουσα μεταχείριση διαφορετική από εκείνη των ψυχοδιανοητικά ωρίμων ενηλίκων ατόμων.

Αν δεν αντιμετωπιστεί με μεγάλη προσοχή και κατάλληλα μέτρα η κατά την νεαρή ηλικία διάπραξη ενός εγκλήματος, υπάρχει ο κίνδυνος ο νεαρός εγκληματίας να ξαναστραφεί στο έγκλημα πολύ σύντομα και πολλές φορές.

Για τους τελευταίους αυτούς λόγους ο Έλληνας ποινικός νομοθέτης ακολούθησε τα επιστημονικά ρεύματα της εποχής του, δεν αντιμετώπισε την ανηλικότητα απλώς ως λόγο που αποκλείει ή ελαττώνει την ικανότητα για καταλογισμό (δηλ. τις σχετικές με τον καταλογισμό διατάξεις), αλλά περιέβαλε ειδικό κεφάλαιο με τίτλο «ανήλικοι εγκληματίαι»²³.

Κατά τον ποινικό μας κώδικα ανήλικοι θεωρούνται όσοι περνούν

²² Στ. Αλεξιάδη Εγκληματικότητα – σελ. 228.

Βλ. λ.χ. το ρωμαϊκό δίκαιο L12P48,8: «νήπιο ή φρενοβλαβής, εάν άνθρωπον εφόνευσαν, δεν ενέχονται εκ του Κορνηλιού νόμου: καθ' όσον το μεν ή αθώως της βουλήσεως προστατεύει, του δ' η της τύχης συμφορά, συγχωρεί» επίσης το αντίστοιχο βυζαντινό κανόνα στα βασιλικά, βιβλ. 60 titl. 39, θεμ. 8: ούτε ο μη ων επταετής ούτε ο μαινόμενος φονεύων υπόκειται των περί νόμων. Το μεν γαρ το μη έχει σκοπόν ή βουλών του αδικήσαι υπεξαίρει της τιμωρίας, του δε μαινόμενων η δυστυχία της νόσου αυτού». Τα όρια ανηλικότητας ήταν βέβαια πολύ χαμηλά.

²³ Η βιβλιογραφία αναφορικά με τους ανήλικους εγκληματίες είναι τεράστια. Αντί άλλων βλ. Κ. Γαρδίκας. Οι ανήλικοι εγκληματίαι ποιν. χρ. Α' (1951) 212 επ. Δ. Καρανίκας, «Οι επικίνδυνοι ανήλικοι» αριθ. 1 δημοσίευμα Ε.Π.Α.Θ. Θεσ/κη 1949 του ιδίου, προβλήματα της εγκληματολογικής πολιτικής ως προς τους ανήλικους, Μνημόσυνο Β. Καρατζά (αριθ. 19 δημοσίευμα Ε.Π.Α.Θ. Θεσ/κη 1959, όπως τα παραθέτει ο Στέργιος Αλεξιάδης στο βιβλίο Εγκληματολογία, εκδόσεις Σάκκουλα Θεσ/κη 1985 σελ. 229.

ηλικία από το 7^ο μέχρι και το 17^ο χρόνο της. Όσοι έχουν ηλικία 7 έως 12 χρόνων ονομάζονται παιδιά (αυτοί είναι ανίκανοι για καταλογισμό: αριθ. 126 Π.Κ.). Όσοι έχουν ηλικία 13 μέχρι 17 χρόνων καλούνται έφηβοι²⁴ (αριθ. 121 παρ. 1 Π.Κ.) αυτοί είναι ικανοί για καταλογισμό, αν είναι επικίνδυνοι αριθ. 127 Π.Κ.). Ειδική μεταχείριση προβλέπεται για τους «μεταεφηβικής ηλικίας εγκληματίες», δηλαδή εκείνους που κατά το χρόνο τέλεσης της πράξης έχουν συμπληρωμένο το 17^ο αλλά όχι και το 21^ο χρόνο της ηλικίας τους (αριθ. 133 Π.Κ.). Τα νήπια ηλικίας 6 χρόνων και κάτω είναι αδιάφορα για το ποινικό δίκαιο.

Στην περίπτωση των ανηλίκων η προσωπικότητα δεν είναι αρκετά ώριμη για την υποκειμενική λειτουργία των κοινωνικών αναστολών γεγονός που έχει ως συνέπεια την αδράνειά της. Για το λόγο αυτό η περίπτωση των ανηλίκων που εγκληματούν προβλέπεται μόνον.

Ι. Για παιδιά και εφήβους: αναμορφωτικά μέτρα (κατά σειρά βαρύτητας)
α) επίπληξη ανηλίκου β) θέση υπό την υπεύθυνη επιμέλεια των γονέων επιτρόπων ή κηδεμόνων του γ) θέση υπό την επιμέλεια προστατευτικής εταιρίας ή ιδρύματος ανηλίκων ή ειδικού επιμελητή ανηλίκου δ) τοποθέτηση του σε κατάλληλο κρατικό, δημοτικό ή κοινοτικό ή και ιδιωτικό κατάστημα αγωγής (εκτός αν το έγκλημα είναι πταίσμα (αριθ. 128 Π.Κ.) αριθ. 122 Π.Κ. ή θεραπευτικά μέτρα δηλαδή παραπομπή σε θεραπευτικό ή άλλο κατάλληλο κατάστημα (αν πάσχουν από ψυχική αρρώστια, είναι τυφλοί, κωφάλαλοι κ.λ.π. ώστε η κατάσταση τους να απαιτεί ιδιαίτερη μεταχείριση (αριθ. 123 Π.Κ.).

ΙΙ. Για τους εφήβους προβλέπεται επιπρόσθετα «ποινικός σωφρονισμός» δηλαδή περιορισμός σε σωφρονιστικό κατάστημα αν το δικαστήριο από

²⁴ βλ. Χωραφά ποινικού δικαίου εκδ. 9^η σελ. 386 αντίθετα, για τον προσδιορισμό της ηλικίας, Μανωλιδάκης, Γενική θεωρία β σελ. 213 σημ. 349 όπως το παραθέτει ο Στέργιος Αλεξιάδης,

την έρευνα των περιστάσεων υπό τις οποίες τελέστηκε πράξη και της προσωπικότητας του εφήβου κρίνει ότι για τη συγκράτησή του από την τέλεση και νέων εγκλημάτων στο μέλλον το μέτρο τούτο είναι αναγκαίο για ποινικό σωφρονισμό.

Η ιδιάζουσα μεταχείριση των ανηλίκων εγκληματιών επεκτείνεται και στο ποινικό δικονομικό δίκαιο, για λόγους μεγαλύτερης και αποτελεσματικότερης προστασίας της. Έτσι ύστερα από συνταγματική πρόβλεψη (αριθ. 96 παρ. 3 Σύνταγμα 1975) θεσπίστηκαν ειδικά δικαστικά όργανα και ειδικές διαδικασίες (δικαστήρια ανηλίκων: αριθ. 7 113,130 παρ. 3 Κ.Π.Δ. εισαγγελία ανηλίκων: αριθ. 27 Κ.Π.Δ. ανακριτής ανηλίκων αριθ. 4 παρ. 2 239 Κ.Π.Δ. κ.λ.π.) για την εκδίκαση των εγκλημάτων των ανηλίκων).

A1. Οι ανήλικοι εγκληματίες όπως αυτή παρουσιάζεται σε μία έρευνα του Νέστορα Κουράκη²⁵.

Από την μελέτη της ειδικής παραβατικότητας των εφήβων (13^ο-17^ο) αυτής δηλαδή που αφορά αδικήματα με τα οποία απασχολήθηκαν τα Δικαστήρια Ανηλίκων επιβάλλοντας αναμορφωτικά θεραπευτικά μέτρα ή ποινές σωφρονισμών περιορισμών προκύπτουν οι ακόλουθες διαπιστώσεις ως προς την περίοδο 1983-1996.

Από τα συμπεράσματα αυτής της έρευνας προκύπτει ότι ο συνολικός αριθμός των αδικημάτων είναι περιορισμένος. Οι διακυμάνσεις στους αριθμούς αυτών των αδικημάτων από χρόνο σε

εγκληματολογία, εκδόσεις Σάκκουλα Θεσ/κη 1985 σελ.229.

²⁵ Κουράκης Νέστωρας: άρθρο στο περιοδικό ποιν.Δικ. 2/2000 έτος 3^ο σελίς 186 «έφηβοι παραβάτες».

χρόνο εμφανίζουν μια σχετική σταθερότητα όπως φαίνεται στον πίνακα Ι²⁶ και ασφαλώς δεν μπορεί να γίνει λόγος για αυξητικές τάσεις.

Η σημαντικότερη κατηγορία που εμπίπτει στους λεγόμενους ειδικούς νόμους(κυρίως τροχαίες παραβάσεις συνήθως σε ποσοστό 95%) πράγμα που σημαίνει ότι οι περισσότερες υποθέσεις εφήβων που φθάνουν στα Δικαστήρια Ανηλίκων δεν έχουν το χαρακτήρα μιας πραγματικά εγκληματικής δραστηριότητας.

Ακόμη μικρότεροι είναι οι αριθμοί παραβατικότητας εάν ληφθούν υπόψη σοβαρές περιπτώσεις ειδικής εγκληματικότητας και ιδίως περιπτώσεις αδικημάτων βίας, όπως ανθρωποκτονίας από πρόθεση σωματικής βίας, όπως ανθρωποκτονία από πρόθεση, σωματικής βλάβης από πρόθεση βιασμού και ληστείες.

Βέβαια αυτά τα στοιχεία αφορούν μόνο τις περιπτώσεις εκείνες που φθάνουν έως τα δικαστήρια και που δεν καταλήγουν σε αθωωτικές αποφάσεις. Επομένως πρόκειται για στοιχεία που περνούν από κάποιο «φιλτράρισμα» και που ασφαλώς δεν αποδίδουν την πραγματική έκταση της παραβατικότητας των εφήβων. Ακόμη μένουν απ' έξω περιπτώσεις που τελικά δεν τιμωρούνται λόγω της αλλαγής νομοθεσίας επί το επεικέστερο ή εξαιτίας συνδρομής λόγων που αποκλείουν το άδικο ή καταλογιστικό χαρακτήρα της πράξης (π.χ. άμυνα) ή που οδηγούν σε αθώωση των κατηγορουμένων «λόγω αμφιβολιών».

²⁶ Πίνακας Ι. Ανήλικοι παραβάτες (13-17ετών) και τα αδικήματα τους όπως αυτά περιήλθαν σε γνώση της αστυνομίας και αντιμετωπίστηκαν από τις αρμόδιες δικαστικές αρχές. Πηγές: πίνακας υπ' αριθμ. 23 και (από το 1988) 31 των Ετήσιων Στατιστικών Επετηρίδων της Ελλ. Αστυνομίας και τεύχος με τίτλο «Παραβατικότητα Ανηλίκων» που εκδίδεται τα τελευταία χρόνια από το 3^ο τμήμα Ανηλίκων και στη συνέχεια από την Υποδιεύθυνση Προστασίας Ανηλίκων του Υπ. Δημόσιας τάξης. Για τα εκδικασθέντα αδικήματα που έτυχαν δικαστικής αντιμετώπισης με μέτρα ή ποινές για ανήλικους. Πίνακας υπ' αριθμό Β.5 των Ετήσιων Στατιστικών Δικαιοσύνης της ΕΣΥΕ και

Αυξητική τάση παρατηρείται ειδικά ως προς τα εκδικασθέντα αδικήματα εφήβων που αφορούν παραβάσεις της νομοθεσίας περί ναρκωτικών, πίνακας II²⁷ όπως φαίνεται.

Οι μικροί και σχετικά σταθεροί αριθμοί της γενικότερης παραβατικότητας των εφήβων διαφοροποιούνται έτσι ως ένα βαθμό εάν συγκριθούν με τους αριθμούς για παραβάσεις ναρκωτικών, που αντίθετα εμφανίζουν μια σαφή ανοδική τάση. Ένα συμπέρασμα που μπορεί να συναχθεί από αυτές τις διαπιστώσεις είναι ότι οι Έλληνες έφηβοι αντιμετωπίζουν στη σύγχρονη κοινωνία μας σημαντικά προβλήματα, αλλά ότι η αρνητική επίδραση από τα προβλήματα αυτά παίρνει περισσότερο τη μορφή μιας «απόσυρσης» και μιας τάσης για αυτοεπιθετικότητα και αυτοκαταστροφή (ναρκωτικά) παρά μιας τάσης για επιθετικότητα εναντίον των άλλων (εγκλήματα βίας).

²⁷ Πίνακας II ανήλικοι παραβάτες (13-17 ετών) και παραβάσεις της νομοθεσίας περί ναρκωτικών (χρήση-εμπορία-καλλιέργεια και κατοχή ναρκωτικών) όπως αυτά περιήλθαν σε γνώση της αστυνομίας και αντιμετωπίστηκαν από τις αρμόδιες δικαστικές αρχές.

Πηγές: οι ίδιες όπως και για τον πίνακα I. Επεξεργασία Ν.Ε.Κουράκη προβλ. σχετικό δημοσίευμα του Αρχιψύλακα Κ.Κούρου με τίτλο «Στατιστικά Στοιχεία για τα Ναρκωτικά στην Ελλάδα». Στο περιοδικό «Αστυνομική Επιθεώρηση» Ιανουάριος 1996, σελ. 12-13.

ΠΙΝΑΚΑΣ Ι

ΑΝΗΛΙΚΟΙ ΠΑΡΑΒΑΤΕΣ (13-17ΕΤΩΝ) ΚΑΙ ΤΑ ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ ΤΟΥΣ ΟΠΩΣ ΑΥΤΑ ΠΕΡΙΗΛΘΑΝ ΣΕ ΓΝΩΣΗ ΤΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΘΗΚΑΝ ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΡΜΟΔΙΕΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ.

(ΑΡΙΘΜΟΙ ΓΝΩΣΤΩΝ ΔΡΑΣΤΩΝ ΚΑΤΑ ΕΤΟΣ ΤΕΛΕΣΕΩΣ ΤΟΥ ΑΔΙΚΗΜΑΤΟΣ)

ΕΤΟΣ	ΣΩΜΑΤΙΚΕΣ ΒΛΑΒΕΣ		ΚΑΤΑ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ		ΑΛΛΑ ΑΔΙΚ. Π.Κ.		ΕΙΔΙΚ. ΠΟΙΝ. ΝΟΜΟΙ		ΣΥΝΟΛΟ	
	Βεβ.	Εκδικ.	Βεβ.	Εκδικ.	Βεβ.	Εκδικ.	Βεβ.	Εκδικ.	Βεβ.	Εκδικ.
1983	699	135	1820	1014	277	241	10769	6219	13565	7609
1984	649	262	1502	1153	249	253	9576	6664	11976	8332
1985	729	160	1052	895	206	238	9266	5909	11250	7202
1986	565	187	1183	1208	205	150	8658	6080	10611	7625
1987	573	373	1002	1188	181	331	8461	6388	10217	8280
1988	618	219	741	870	153	233	7352	5154	8865	6476
1989	696	138	754	711	153	149	6705	3997	8308	4995
1990	727	225	804	807	181	255	13220	5441	14932	6728
1991	770	145	1167	678	184	127	16107	5269	18228	6219
1992	819	119	1480	844	173	309	17544	6541	20016	7813
1993	737	115	1407	575	226	174	16111	5080	18481	5944
1994	808	82	1325	611	175	155	13857	4321	16183	5169
1995	726	89	1107	718	199	363	14674	4894	16706	6064
1996	751	92	774	829	230	357	15816	4102	17571	5380
1997	745		990		460		17760		19955	
1998	698		1032		403		17736		19869	

Πηγές: πίνακας υπ' αριθμ. 23 και (από το 1988) 31 των Ετήσιων Στατιστικών Επετηρίδων της Ελλ. Αστυνομίας και τεύχος με τίτλο «Παραβατικότητα Ανηλίκων» που εκδίδεται τα τελευταία χρόνια από το 3^ο τμήμα Ανηλίκων και στη συνέχεια από την Υποδιεύθυνση Προστασίας Ανηλίκων του Υπ. Δημόσιας τάξης. Για τα εκδίκασθέντα αδικήματα που έτωχαν δικαστικής αντιμετώπισης με μέτρα ή ποινές για ανήλικους. Πίνακας υπ' αριθμό Β.5 των Ετήσιων Στατιστικών Δικαιοσύνης της ΕΣΥΕ και πρόσθετες πληροφορίες από την αρμόδια υπηρεσία του Υπ. Δικαιοσύνης. Επεξεργασία: Ν.Ε. Κουράκης. Σημειώνεται ότι τα τεύχη της Αστυνομίας για την παραβατικότητα των Ανηλίκων αναφέρονται πρωτίτως στις υποθέσεις ανηλίκων της περιοχής Αττικής με τις οποίες απασχολήθηκε η Υποδιεύθυνση Προστασίας Ανηλίκων του Υπ. Δημόσιας Τάξης, επομένως σε ένα πληθυσμιακά περιορισμένο και συνήθως στερεοτυπικά επιλεγμένο δείγμα παραβατών, που ωστόσο έχει τη χρησιμότητά του. Για την ανάλυση των στοιχείων αυτών, βλ. π.χ. δημοσιεύματα της Γ. Παπαδάκου και της Β. Φωτοπούλου στην εφημ. «Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία» της 3.11.1996, σελ. 18, της Κ. Μακρή στην εφημ. «Έθνος» της

31.3.1995, σελ. 20-21, του Θαν. Αργυράλη στην εφημ. «Ελεύθερος Τύπος» της 14.11.1995, σελ. 28029 και του Κ. Χατζΐδη στην εφημ. «Το Βήμα» της 12.11.1995, σελ. Α52-Α53.

ΠΙΝΑΚΑΣ II

ΑΝΗΛΙΚΟΙ ΠΑΡΑΒΑΤΕΣ (13-17 ΕΤΩΝ) ΚΑΙ ΠΑΡΑΒΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ ΠΕΡΙ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ (ΧΡΗΣΗ-ΕΜΠΟΡΙΑ- ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΚΑΙ ΚΑΤΟΧΗ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ) ΟΠΩΣ ΑΥΤΑ ΠΕΡΙΗΛΘΑΝ ΣΕ ΓΝΩΣΗ ΤΗΣ ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΘΗΚΑΝ ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΡΜΟΔΙΕΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ.

(ΑΡΙΘΜΟΙ ΓΝΩΣΤΩΝ ΔΡΑΣΤΩΝ ΚΑΤΑ ΕΤΟΣ ΤΕΛΕΣΕΩΣ ΤΟΥ ΑΔΙΚΗΜΑΤΟΣ)

ΕΤΟΣ	ΒΕΒΑΙΩΘΕΝΤΑ	ΕΚΔΙΚΑΣΘΕΝΤΑ
1984	13	5
1985	11	6
1986	25	5
1987	32	18
1988	34	14
1989	27	13 (12 για χρήση)
1990	16	41 (39 για χρήση)
1991	48	11 (9 για χρήση)
1992	33	12 (12 για χρήση)
1993	15	9 (8 για χρήση)
1994	28	23 (20 για χρήση)
1995	45	33 (30 για χρήση)
1996	217	54 (42 για χρήση)
1997	473	
1998	446	

Πηγές: οι ίδιες όπως και για τον πίνακα I. Επεξεργασία Ν.Ε.Κουράκη πρβλ. σχετικό δημοσίευμα του Αρχιψύλακα Κ.Κούρου με τίτλο «Στατιστικά Στοιχεία για τα Ναρκωτικά στην Ελλάδα». Στο περιοδικό «Αστυνομική Επιθεώρηση» Ιανουάριος 1996, σελ. 12-13.

ΒΙΟΛΟΓΙΚΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ

2. Το φύλο

Η εγκληματολογική έρευνα έχει από παλιά καταλήξει στη διαπίστωση ότι η (όποια διαφορετική) εγκληματικότητα των γυναικών οφείλεται σε κοινωνικούς και όχι σε βιολογικούς παράγοντες. Ακόμα και εγκλήματα που σε παλαιότερες εποχές θεωρούνταν ως αποκλειστικά «γυναικεία» (ή αποκλειστικά ανδρικά) ήδη τελούνται ή μπορεί να τελέστηκαν και από τα δύο φύλα (λ.χ. βιασμός άνδρα από γυναίκα ή άμβλωση από άνδρα ή πορνεία κ.α.) ελάχιστες εξαιρέσεις οφείλονται στη διάθεση του νομοθέτη να παράσχει μεγαλύτερη προστασία στο «ασθενές» φύλο μέσα από το ποινικό δίκαιο όπως λ.χ. η εγκατάλειψη εγκυμονούσας γυναίκας (αρθρ. 359 Π.Κ.) ή η εκμετάλλευση (πόρνων αρθ.350 Π.Κ.)²⁸.

Όπως δείχνουν όλες οι εγκληματολογικές στατιστικές η κυριότερη μεταβλητή που συνδέεται με την παραπτωματική συμπεριφορά είναι το φύλο. Έρευνες που έχουν γίνει δείχνουν ότι οι περιπτώσεις αγοριών που έχουν κάποια καταδίκη στο ενεργητικό της μέχρι τα 17 είναι επταπλάσιες από εκείνες των κοριτσιών. Όμως τα τελευταία χρόνια έχει παρατηρηθεί ότι η παραβατική συμπεριφορά των κοριτσιών παρουσιάζει τάση, που μπορεί να οφείλεται στην απελευθέρωση των κοριτσιών και στην ισότητα των δύο φύλων²⁹.

Κατά κανόνα η ηλικία έναρξης των προβλημάτων διαγωγής είναι μεγαλύτερη για τα κορίτσια από ότι τα αγόρια. Ωστόσο ο Robins

²⁸ Στέργιος Αλεξιάδης: «Εγκληματολογία» εκδόσεις Σάκκουλα Θεσ/κη 1985 – σελ. 232.

²⁹ Παιδαγωγική ψυχολογική εγκυκλοπαίδεια Λεξικό 1991 vol 4 vol 7 Αθήνα Ελληνικά Γράμματα.

(1986)³⁰ προτείνει ότι τα κορίτσια αρχίζουν να λένε ψέματα και να κλέβουν σε ελαφρώς νεότερες ηλικίες κατά μέσο όρο από ότι τα αγόρια.

Παρότι όπως έχει αναφερθεί το κενό μεταξύ των δύο φύλων έχει μειωθεί στις μέρες μας, τα αγόρια ακόμη παρουσιάζουν προβλήματα διαγωγής σε ένα υψηλότερο επίπεδο από ότι τα κορίτσια. Βέβαια αυτό το σχόλιο περιορίζεται από το γεγονός ότι τα διαγνωστικά κριτήρια μπορεί να βρεθούν να είναι προκατειλημμένα απέναντι στις γυναίκες. Πολλές έρευνες έχουν δείξει ότι η σταθερότητα ως συντελεστής της επιθετικότητας είναι συνήθως υψηλή για τα κορίτσια όσο και για τα αγόρια.

Στην Ολλανδία όπως και στις περισσότερες χώρες η σωματική επιθετικότητα θεωρείται ως τυπικά ανδρική συμπεριφορά. Δεν αποτελεί έτσι έκπληξη το γεγονός ότι ο Stroo (1971)³¹ βρήκε αρκετά υψηλότερη συχνότητα ομαδικής επιθετικότητας για τα αγόρια παρά για τα κορίτσια. Αντίθετα τα κορίτσια έχει βρεθεί ότι εκδηλώνουν επιθετικότητα με περισσότερους λεκτικούς και καλυμμένους τρόπους. Και πάλι όμως υπάρχει σημαντική διαφορά στη φύση των παραβάσεων. Τα αγόρια διαπράττουν περισσότερο επιθετικές παραβάσεις πιο συχνά, αλλά δεν υπάρχει διαφορά όσον αφορά παραβάσεις όπως η κλοπή από κατάστημα.

Έτσι βλέπουμε ότι τα κορίτσια και τα αγόρια δεν διαφέρουν απλώς ως προς τη συχνότητα και την ηλικία έναρξης της προβληματικής συμπεριφοράς, αλλά και ως προς τη φύση των παραβάσεων που διαπράττουν.

³⁰ Robins L.N. (1986) The Consequences of conduct disorder in girls. In D. Olweus, BLOCK & Radke-Yarrow M. (eds) Development of Antisocial and Prosocial Behavior: Research Theories and Issues (P.P. 385-414) NEW YORK. Academic Press.

³¹ Stroo A 1971 Het verband tussen agressief gedrag bij kinderen van ongeveer 8 jaar en opvoedingsvariabelen van moeders. HesterdanQ rise universiteit scriptie.

Τέλος ένα άλλο αξιόλογο γεγονός που διατυπώνεται από το Stroo (1971) είναι ότι τα αγόρια φαίνεται να απορρίπτονται πιο συχνά από τις μητέρες τους απ' ότι τα κορίτσια. Καθώς λοιπόν είναι πιθανόν να υπάρχει σχέση μεταξύ γονικής απόρριψης και επιθετικότητας, είναι λογικό να υποθέσουμε ότι οι διαφορές στην απόρριψη μπορεί ως κάποιο σημείο να ευθύνονται για τις διαφορές στην επιθετικότητα αγοριών και κοριτσιών.

3. Βιολογικά κριτήρια σε σχέση με την ψυχική υγεία

Η ψυχική υγεία όπως και η ανηλικότητα αρχικά αντιμετωπίστηκε ως λόγος που επηρέαζε την ικανότητα για καταλογισμό και ακόμα σήμερα διατηρεί το ρόλο αυτό. Ακολουθώντας τους άλλους ευρωπαϊκούς κώδικες ο ελληνικός ποινικός κώδικας αντιμετωπίζει την έλλειψη ψυχικής υγείας κατά το χρόνο διάπραξης του εγκλήματος(νοσηρή διατάραξη των πνευματικών λειτουργιών)ως λόγο αποκλεισμού της ικανότητας προς καταλογισμό³² είτε εξ ολοκλήρου(αρθ. 34 Π.Κ.)είτε εν μέρει (αρθ. 36 Π.Κ.)(εφόσον τούτο έχεις ως συνέπεια ότι εξαιτίας της ο δράστης δεν έχει ικανότητα να αναληφθεί το άδικο της πράξης του ή να ενεργήσει σύμφωνα με τη σχετική αντίληψή του). Ενώ ωστόσο ο νόμος καθορίζει τους όρους υπό τους οποίους αποκλείεται ολικά ή μερικά η ικανότητα προς καταλογισμό, δεν προσδιορίζει ειδικά τις καθέκαστα περιπτώσεις ή νοσηρές καταστάσεις που δικαιολογούν κάτι τέτοιο, προσφεύγοντας στη γενική έκφραση «νοσηρή διατάραξη των πνευματικών λειτουργιών».

³² Όλη συγκριτική επισκόπηση του θέματος εις Αλεξιάδη. Οι διανοητικώς καθυστερημένοι εγκληματίες σ. 115 επ., όπως την παραθέτει ο Στέργιος Αλεξιάδης στην «Εγκληματολογία» 1985 – σελ. 233-234 .

1. Οι ανίκανοι για καταλογισμό επικίνδunami εγκληματίες (ψυχικά άρρωστος).
2. Οι ελαττωμένου καταλογισμού επικίνδunami εγκληματίες (μισό-τρελό).

B1. Διακρίσεις εγκλημάτων ως προς τα ψυχολογικά κριτήρια

Εμπειρία – Έξεις – Εξάρτηση

α. Η ΕΜΠΕΙΡΙΑ: Η επανειλημμένη τέλεση εγκλημάτων προσφέρει στον εγκληματία, πέρα από την εξοικείωση του με τις τεχνικές διαπράξεις τους, μια εμπειρία που τον διαφοροποιεί και τον ξεχωρίζει από τους άλλους, που για πρώτη φορά στρέφονται στο έγκλημα. Με την έννοια αυτή η εμπειρία, ως ψυχολογική ιδιότητα του εγκληματία, ενδιέφερε από πολύ παλιά τόσο ως ένδειξη επικινδυνότητας, όσο και ως ένδειξη του «αδιόρθωτου» εγκληματία.

Κάτω από την επιρροή διαφόρων θεωρητικών απόψεων το γεγονός τούτο ως επανειλημμένης διάπραξης εγκλημάτων αντιμετωπίστηκε από το ποινικό δίκαιο κατά διάφορους τρόπους που απέβλεπαν άλλοτε σε αυστηρότερη τιμωρία τους είτε σε ευτελή αχρήστευση του εγκληματία, δράστη της και άλλοτε σε βελτίωσή του.

Ο διαχωρισμός της κατηγορίας των πρωτόπειρων εγκληματιών έγινε για λόγους ειδικής πρόληψης, κατευθυνόμενης όχι τόσο στην πρόληψη της υποτροπής του μέσα από την επίδραση της ποινής όσο στην αποτροπή των καταστροφικών για την προσωπικότητα τους των συνεπειών της πρώτης έκτισης ποινής με στέρηση της προσωπικής ελευθερίας μέσα στις παραδοσιακές φυλακές.

- 1) οι πρωτόπειροι εγκληματίες (αρχάριοι)

2) οι βελτιώσιμοι υπότροποι εγκληματίες (όσοι έχουν διαπράξει στο παρελθόν έγκλημα).³³

β. ΕΞΕΙΣ: Κατά συνήθεια (ή καθ' έξη) εγκληματίας χαρακτηρίζεται εκείνος στην περίπτωση του οποίου «εκ της επανειλημμένης διάπραξης του εγκληματία προκύπτει ροπή προς τέλεση αυτού». Στην κατηγορία αυτή ανήκουν και οι κατ' επάγγελμα εγκληματίες όπως είναι οι φυγόπονοι επαίτες και αλήτες.³⁴

γ. ΕΞΑΡΤΗΣΗ ΑΠΟ ΟΥΣΙΕΣ (τοξικομανείς – αλκοολικοί): Εξάρτηση του ατόμου από φαρμακευτική (φυσική ή χημική) ουσία υπάρχει, όταν από τη συχνή λήψη της εν λόγω ουσίας προκαλείται τέτοια φυσιοψυχική κατάσταση ώστε κάθε διακοπή της ακολουθείται από σωματικές ή ψυχικές αντιδράσεις (αντίστοιχα φυσική ή ψυχολογική εξάρτηση)³⁵. Το φαινόμενο τούτο της εξάρτησης έχει ως αποτέλεσμα, ότι ο εθισμός του οποίου προκαλεί η συχνή χρήση της φαρμακευτικής ουσίας δεν μπορεί να αποβληθεί χωρίς θεραπευτική αγωγή.

Τα ναρκωτικά και το οινόπνευμα είναι φαρμακευτικές ουσίες που επιφέρουν τις πιο πάνω συνέπειες. Εξαιτίας αυτών των κοινών χαρακτηριστικών οι τοξικομανείς και οι αλκοολικοί εγκληματίες αντιμετωπίζονται κατά κανόνα από κοινού ως ιδιαίτερη κατηγορία εγκληματιών. Τούτο όμως δε σημαίνει ότι δεν έχουν μεταξύ τους διαφορές που τους ξεχωρίζουν.

³³ βλ. Στέργιο Αλεξιάδη «Εγκληματολογία» εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσ/κη 1985, σελίς 240-244

³⁴ Όπως το αναφέρει στο βιβλίο ο Στέργιος Αλεξιάδης «Εγκληματολογία» - σελίς 248- από την πιο πρόσφατη νομολογία βλ. Α.Π. 256/1980 ποιν. Χρον. Α' 1980 -σελ 538

³⁵ βλ. Σχετικά Ν. Παπαναστασίου – Σ. Σπυρόγλου – Κ. Γιατρά. Ναρκωτικά και τοξικομανία Αθήνα 1980 -σελ. 16,17- όπως αναφέρεται στο βιβλίο Αλεξιάδη «Εγκληματολογία» έτος 1985 – σελ. 253-254.

- 1) Στους τοξικομανείς ο οργανισμός εθίζεται τόσο πολύ στην τακτική χρήση της τοξικής ουσίας, ώστε η ίδια επίδραση τους στον οργανισμό εφεξής επιτυγχάνεται με όλο και αυξανόμενες δόσεις, κάτι τέτοιο δεν παρατηρείται στον αλκοολισμό.
- 2) Σε περίπτωση παύσης της χρήσης της ναρκωτικής ουσίας εμφανίζονται τα γνωστά της «συμπτώματα αποχής», στον αλκοολισμό που θα σταματήσει τη χρήση αλκοόλ τα εν λόγω συμπτώματα δεν εμφανίζονται πάντοτε και αν εμφανιστούν δεν υποχωρούν εύκολα.
- 3) Η αντικοινωνολογική διαφορά τους είναι σημαντική, ενώ η συμβολή του αλκοολισμού στην εγκληματικότητα θεωρείται μεγαλύτερη εκείνης των τοξικομανών, ωστόσο ο αλκοολισμός αποτελεί κατάσταση αποδεκτή από την κοινωνία σε βαθμό μεγαλύτερο απ' ότι οι τοξικομανείς.

B2. ΕΡΕΥΝΑ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ³⁶

Η χρήση ψυχοτρόπων ουσιών από τους μαθητές καθώς και οι παράγοντες που τους οδηγούν στη χρήση των ουσιών αυτών, διερευνήθηκε σε επιδημιολογική μελέτη, η οποία έγινε στα Λύκεια της χώρας. Την πρωτιά στην κατανάλωση αλκοόλ έχουν οι μαθητές των λυκείων των Ιωαννίνων ακολουθούν οι μαθητές των Αθηνών –οι οποίοι έχουν την πρωτιά στη χρήση των παράνομων εξαρτησιογόνων ουσιών– και ακολουθούν οι μαθητές της Πάτρας.

« Όσον αφορά στη χρήση οινοπνευματωδών ποτών, τα ευρήματα μας είναι τα εξής » λέει η κ. Δημητρίου , διδάκτωρ Φαρμακολογίας

³⁶ Έρευνα του Πανεπιστημίου ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ όπως δημοσιεύθηκε στον τύπο «Απογευματινή της Κυριακής» 11 Μαρτίου 2001

«χρήση οινοπνεύματος γενικά ανέφερε το 74,1 % των μαθητών του συνολικού δείγματος (80,2 % των αγοριών και 69,7 % των κοριτσιών). Απ' αυτούς το 6,3 % (9,7 % των αγοριών και 3,2 % των κοριτσιών) κάνει βαριά χρήση (καθημερινά), το 17,1 % (21,4 % των αγοριών και 13,8 % των κοριτσιών) συστηματική χρήση (2-3 φορές την εβδομάδα), το 20,7% (22,2 % των αγοριών και 19,8 % των κοριτσιών) περιστασιακή (2-3 φορές το μήνα) και το 30,0 % (26,9 % των αγοριών και το 32,9 % των κοριτσιών) ανέφερε αραιή χρήση (1 φορά το μήνα ή αραιότερα). Τα ευρήματα δείχνουν ότι τα αγόρια έχουν το προβάδισμα στη χρήση αλκοόλ έναντι των κοριτσιών και μάλιστα όσο ελαχιστοποιείται η ποσότητα χρήσης (από βαριά σε αραιή χρήση) τόσο δείχνει να ανεβαίνει το ποσοστό χρήσης των κοριτσιών. Αυτό σημαίνει ότι η πλειονότητα των κοριτσιών-χρηστών είναι περιστασιακοί ή αραιοί χρήστες».

Η Αθήνα στην πρωτιά:

Κάνοντας λόγο για τη χρήση στις τρεις πόλεις θα λέγαμε τα εξής. Οι μαθητές των Αθηνών ανέφεραν 74,3 % χρήση (βαριά: 4,8 %, συστηματική: 14 %, περιστασιακή: 22,4 % και αραιή χρήση: 33,1 %) οι μαθητές των Πατρών 70,7 % (βαριά: 5,1 %, συστηματική: 15 %, περιστασιακή: 20,3 % και η αραιή χρήση 30,3 %), ενώ από τους μαθητές των Ιωαννίνων χρήση αλκοόλ κάνει το 77,5 % (βαριά: 9,0 %, συστηματική: 22,5 %, περιστασιακή: 19,4 % και αραιή: 26,6 %).

Συμπερασματικά, θα λέγαμε ότι την «πρώτη θέση» στην κατανάλωση οινοπνεύματος κερδίζουν οι μαθητές των Ιωαννίνων, έπονται οι μαθητές των Αθηνών και στην τρίτη θέση ακολουθούν οι πατρινοί μαθητές.

Χαρακτηριστικό είναι ότι, ενώ στη χρήση παρανόμων εξαρτησιογόνων ουσιών η Αθήνα καταλαμβάνει την «πρώτη θέση» στη

χρήση αλκοόλ τη θέση αυτή κερδίζουν τα Ιωάννινα, ως μια ορεινή περιοχή και με έντονα ανεπτυγμένο το αγροτικό στοιχείο, το οποίο από ευρήματα διεθνών ερευνών έχουν βρεθεί ότι συνδυάζεται άμεσα με την κατανάλωση οινοπνεύματος. Η Πάτρα αν και τρίτη στη σειρά έχει και αυτή υψηλό ποσοστό χρήσης, ενώ αυτό δε συμβαίνει στην περίπτωση των παρανόμων ουσιών. Το τελευταίο εύρημα δείχνει καθαρά ότι η έντονη διαφήμιση, καθώς και η εύκολη φθηνή διάθεση του οινοπνεύματος, έχουν επηρεάσει καθολικά την κοινότητα.» λέει η κ. Αθανασία Δημητρίου και προσθέτει:

Το οικογενειακό περιβάλλον:

«Διευρύνοντας τις προτιμήσεις των μαθητών στα οινοπνευματώδη, το 20,7 % πίνει μύρα, το 6,1 % κρασί, το 19,8 % πίνει άλλα ποτά εκτός μύρας και κρασιού, ενώ είναι αρκετά μεγάλο ποσοστό (31,8%) κάνει συνδυασμό μύρας ή κρασιού με άλλα οινοπνευματώδη.

Η πλειονότητα των μαθητών (12,4 %) αναφέρει ότι κάποιο άτομο πίνει, επειδή του αρέσει το ποτό ως γεύση, το 9,1 % για να ξεφύγει από τα προβλήματα του, το 7,3 %, επειδή το επιβάλλουν οι συνήθειες της κοινωνικής συναναστροφής, το 6,8 % για να βελτιώνει την ψυχική διάθεση, ενώ ένα αρκετά μικρό ποσοστό (0,8 %) ανέφερε ότι ένα άτομο πίνει για να αποκτήσει θάρρος. Το 55,6 % όμως απάντησε ότι για όλες αυτές τις αιτίες κάποιος καταφεύγει στη χρήση οινοπνεύματος».

Ποιο είναι το οικογενειακό περιβάλλον του μαθητή χρήστη;

«Στο στενό περιβάλλον των μαθητών πρόβλημα αλκοολισμού έχει ο πατέρας κατά 3,8 %, η μητέρα κατά 0,3 %, κάποιος στενός φίλος κατά 3,2 %, κάποιο άλλο συγγενικό πρόσωπο σε ποσοστό 10,3 % ενώ το 0,9% των μαθητών ανέφερε ότι πρόβλημα αλκοολισμού έχει ταυτόχρονα και ο

πατέρας και η μητέρα, άρα σ' αυτή την περίπτωση θα λέγαμε ότι νοσεί όλο το οικογενειακό σύστημα».

Επίσης, οι μαθητές ρωτήθηκαν για το πως αισθάνθηκαν με τη ζάλη κάποιου ποτού. Η πλειονότητα (30,1 %) βίωσε μάλλον αρνητικά αισθήματα, εφόσον αισθάνθηκε «ότι όλα γύριζαν», το 25,2 % αισθάνθηκε θετικά, γιατί ισχυρίστηκε ότι έφτιαξε το κέφι του, ενώ το 8,6% εγκατέλειψε την παρέα του, γιατί έπεσε σε μελαγχολία και κλείστηκε στον εαυτό του.

Η στάση των μαθητών ηλικίας 17-22 ετών απέναντι στην υπερβολική κατανάλωση οινοπνεύματος είναι πολύ χαλαρή. Το 70 % των μαθητών υποστηρίζει ότι η μέθη αποτελεί έναν τρόπο διασκέδασης σαν όλους τους άλλους.

«Μιλώντας για μια διαχρονική μελέτη της χρήσης οινοπνευματωδών ποτών μέσα στα τελευταία δεκαπέντε περίπου χρόνια, σύμφωνα με έρευνες του εργαστηρίου μας θα λέγαμε ότι στα ποσοστά χρήσης δεν παρατηρούνται αξιόλογες ποσοτικές μεταβολές, αλλά ποιοτικές. Το 1984 η βαριά χρήση κυμαινόταν στο 0,7 %, η συστηματική χρήση στο 1,9 %, η περιστασιακή στο 3,1 % και η αραιή το 72,2 %. Το 1997 το 6,3 % κάνει βαριά χρήση, το 17,1 % συστηματική, το 20,7 % περιστασιακή και το 30 % ανέφερε αραιή χρήση.

«Γενική χρήση ψυχοτρόπων ουσιών».

Κάνναβη (χασίς –μαριχουάνα) :	7,6 %	Artane :	0,7 %
Οπιούχα :	1,7 %	Έκσταση :	0,4 %
Κοκαΐνη :	1,1 %	L.S.P. :	0,3 %
Ηρεμιστικά :	1,2 %		
Αμφεταμίνες :	0,3 %		

«Κυρίαρχη ουσία προτίμησης από τους μαθητές για τη γενική χρήση είναι η Κάνναβη. Ακολουθούν με αρκετά μικρότερο ποσοστό τα παράγωγα του οπίου, τα ηρεμιστικά και η κοκαΐνη. Ενώ οι υπόλοιπες ουσίες κυμαίνονται στις ίδιες συχνότητες το γενικό αυτό συμπέρασμα αφορά και στα δύο φύλα και στις τρεις πόλεις. Αξίζει να σημειωθεί ότι στα κορίτσια παρατηρείται μια στροφή από τη χρήση ηρεμιστικών προς τις λεγόμενες «βαριές ουσίες», όπως είναι τα οπιούχα και αυτό σημαίνει μεγαλύτερη εξοικείωση με την παράνομη χρήση. Η Πάτρα αν και είναι η τρίτη σε σειρά πόλη στη χρήση έχει υψηλό ποσοστό στη χρήση οπιούχων».

Γ. Διακρίσεις εγκλημάτων: (ως προς τα νομικο-οικονομικά κριτήρια)

α) οργάνωση, β) ιθαγένεια, γ) πολιτικοί εγκληματίες, δ) εγκληματίες μέσω διαδικτύου, ε) χουλιγκανισμός.

Είναι διαπιστωμένο από την πράξη ότι υπάρχουν ορισμένες ομάδες εγκληματιών, που χωρίς να διαφέρουν (φυσιοψυχολογικά) από τους συνήθεις εγκληματίες είναι αναγκαίο ή απλώς σκόπιμο να χωριστούν σε ειδικές κατηγορίες, προκειμένου να αντιμετωπισθούν πιο αποτελεσματικά. Η διάκριση τούτων γίνεται τότε με κριτήρια νομικά-κοινωνικά-αστυνομικά κ.α.

α) Οργάνωση: οι οργανωμένοι εγκληματίες.

Η εγκληματική δράση είτε αποτελεί περιστατικό που εμφανίζεται στη ζωή του ατόμου περιστασιακά είτε συνιστά συστηματική δραστηριότητα που κατά κανόνα ασκείται με κατάλληλη οργάνωση του εγκληματία (προετοιμασία , εξάσκηση , εξοπλισμό , μελέτη της δράσης

κ.λ.π.). οι περιπτώσεις που συγκέντρωσαν ιδιαίτερα την προσοχή είναι των εγκληματιών που συνδέουν την εγκληματική με την επαγγελματική δραστηριότητα τους και εκείνων που συσσωματώνονται σε οργανώσεις με αποκλεισμό ή κύριο σκοπό την επίδοση τους σε εγκληματική δραστηριότητα. Πρόκειται δηλαδή στην πρώτη περίπτωση για τους εγκληματίες επαγγελματίες και στη δεύτερη για τους εγκληματίες που είναι οργανωμένοι σε εγκληματικές συμμορίες.

1α) Οι εγκληματίες επαγγελματίες.

Η άσκηση ορισμένων επαγγελμάτων είτε λόγω του είδους τους είτε λόγω της φύσης της διευκολύνει σημαντικά την εγκληματική δραστηριότητα. Πρόκειται ουσιαστικά για άσκηση επαγγελματικής δραστηριότητας, η οποία εξαιτίας της οργάνωσης της παρέχει καθημερινά πλήθος ευκαιριών για τη εκτροπή στο έγκλημα. Αντίστροφα, στις περιπτώσεις αυτές η εγκληματική δραστηριότητα συνιστά παράβαση των καθηκόντων που επιβάλλει η άσκηση του συγκεκριμένου επαγγέλματος.

Συμμορίες εγκλημάτων.

Η συναίνεση της δράσης πολλών εγκληματιών είναι ενδεχόμενο να εμφανίζεται ως συμπτωματική, περιορισμένη στη διάπραξη συγκεκριμένου εγκλήματος Π.Κ. περί «συμμετοχής» αριθ. 45 Π.Κ. και περί «συστάσεως αριθ. 187 Π.Κ. είτε διαρκείας με τη μορφή εγκληματικής ομάδας, τα μέλη της οποίας διακατέχονται από πνεύμα κοινής συνεργασίας. Οι λόγοι αυτής της συνεργασίας καθορίζουν τους δεσμούς και το πνεύμα αλληλεγγύης που μπορεί να υπάρχει μεταξύ των μελών της συμμορίας³⁷.

³⁷ Αλεξιάδης «Εγκληματολογία», σελίς 262-263.

«Έρευνα της κοινωνιολόγου Θεανώς Μανουδάκη»

Συμμορίες ανηλίκων στη Ελλάδα.

Τέλος άξιον επισταμένης μελέτης είναι και το γεγονός πως η παραβατικότητα των νέων έπαψε να αποτελεί μεμονωμένη συμπεριφορά.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια συσπείρωση των ανηλίκων εγκληματιών σε συμμορίες, ομάδες δηλαδή νεαρών ατόμων που συνδέονται σε ένα ξεχωριστό πλαίσιο και οι δραστηριότητες των οποίων περιλαμβάνουν εγκληματικές πράξεις, χωρίς να περιορίζονται μόνο σε αυτές.

Μια σχετική έρευνα που πραγματοποιήθηκε από τον καθηγητή κ. Μαγγανά επιστημονικό υπεύθυνο του τμήματος Κοινωνιολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου με τυχαίο δείγμα 126 μαθητών από πέντε (5) Λύκεια της Αθήνας, έδειξε ότι:

1. Το 47 % των ερωτηθέντων έχει πέσει θύμα επίθεσης από τις εν λόγω συμμορίες, άσχετα αν σημαντικό μέρος του ποσοστού αυτού δεν ανέφερε το περιστατικό σε κάποια αρμόδια αρχή.
2. Οι επιθέσεις είχαν ως κύριο στόχο τον εκφοβισμό των θυμάτων και την απόσπαση χρηματικών ποσών.
3. Το συνηθέστερο μέσο επίθεσης ήταν η λεκτική απειλή χωρίς να λείπει η χρήση όπλων όπως στιλέτου ή μαχαιριού.
4. Τέλος το 16,6 % του δείγματος φάνηκε να ανήκει σε ομάδες που τελούν συλλογικά διάφορες παραβατικές πράξεις³⁸.

β) Διακρίσεις εγκληματιών ως προς την ιθαγένεια.

Το ποινικό δίκαιο στην προσπάθειά του να καλύψει όλες τις περιπτώσεις που μπορεί να παρουσιαστούν στην κοινωνική ζωή

³⁸ Από το άρθρο της κοινωνιολόγου Θεανώς Μανουδάκη «Συμμορίες ανηλίκων στην Ελλάδα σήμερα. Τα αποτελέσματα μιας έρευνας». Ποιν. Δικ. 1998/έτος 1^ο/ σελ. 1144.

προέβλεψε ανάμεσα σ' άλλες και εκείνες στις οποίες ο δράστης είναι αλλοδαπός. Οι αλλοδαποί εγκληματίες θα μπορούσε να διακριθούν σε επιμέρους κατηγορίες ως εξής³⁹.

1β) Περιστασιακοί αλλοδαποί εγκληματίες.

Πρόκειται για άτομα εκείνα που για λόγους εμπορικούς, αθλητικούς, τουριστικούς, σπουδών κ.α. μετακινούνται για μικρά χρονικά διαστήματα από χώρα σε χώρα και κατά την μετακίνησή τους αυτοί διαπράττουν εγκλήματα.

2β) Μετανάστες αλλοδαποί εγκληματίες.

Πρόκειται για άτομα που σε αναζήτηση καλύτερων συνθηκών απασχόλησης μετακινούνται από αγροτικές ή αναπτυσσόμενες κοινωνίες, με πρόθεση προσωρινής κατά κανόνα εγκατάστασης στις χώρες υποδοχής και υποπίπτουν σε εγκλήματα.

3β) Διεθνείς εγκληματίες.

Η κατηγορία αυτή θεωρείται ότι δημιουργεί τα πιο σοβαρά προβλήματα, όχι μόνο εξαιτίας της σοβαρότητας των εγκλημάτων αλλά και λόγω των δυσχερειών ανακάλυψης και σύλληψής τους.

Για το λόγο αυτό η αντιμετώπιση αποτέλεσε το αντικείμενο του διεθνούς αστυνομικού Συνεδρίου της Βιέννης (1923), όπου αποφασίσθηκε να οργανωθεί η διεθνής συνεργασία των αστυνομιών των διάφορων χωρών.

γ) Διακρίσεις εγκληματιών ως προς τις πολιτικές πεποιθήσεις.

Πολιτικοί εγκληματίες:

Οι πολιτικοί εγκληματίες είναι μια ιδιόρρυθμη κατηγορία εγκληματιών. Κατατάσσονται στην κατηγορία των πολιτικών

³⁹ Πρ. Βλ. Διάκριση POLIEZ Εγκληματολογική ψυχολογία (σελ.163) όπως αναφέρονται στο βιβλίο Στέργιου Αλεξιάδη Εγκληματολογία – σελ. 267.

εγκληματιών εκείνα τα άτομα των οποίων τα κίνητρα και οι σκοποί είναι πολιτικοί, δηλαδή στοχεύουν στην ανατροπή ή τη βελτίωση του κατεστημένου πολιτικού-κοινωνικού συστήματος. Ο πολιτικός εγκληματίας είναι συνεπώς μια προσωπικότητα πολιτικοποιημένη και αγωνιστική είναι ένας ιδεολόγος που για την υλοποίηση των ιδανικών του καταφεύγει στο έγκλημα. Αυτά τα χαρακτηριστικά του είχαν ως αποτέλεσμα, οι πολιτικοί εγκληματίες να ταυτίζονται με τους λαϊκούς ήρωες. Με την μεταβολή των πολιτικο-κοινωνικών συνθηκών ιδιαίτερα στον αιώνα μας το δημοκρατικό πολίτευμα έγινε κυρίαρχη μορφή πολιτεύματος άρχισαν να εμφανίζονται περιπτώσεις πολιτικών εγκληματιών που δεν ήταν πια «ήρωές μας» αλλά «οι εχθροί μας». Το πρόβλημα έγινε οξύ όταν κύρια μορφή αγωνίας των πολιτικών εγκληματιών έγιναν οι τρομοκρατικές ενέργειες (τρομοκράτες) δηλ. πράξεις βίας κατά τυχαίων πολιτών συχνά στην επικράτεια τρίτης χώρας⁴⁰.

δ) Διακρίσεις εγκληματιών ως προς την τεχνολογία.

«Παιδική πορνογραφία, εγκλήματα μέσω διαδικτύου».

Αξιολογώντας το ρυθμό αύξησης των υποθέσεων διαπιστώνεται μια ραγδαία ανάπτυξη υποθέσεων που αφορούν εγκλήματα διαπραττόμενα με τη χρήση ψηφιακής τεχνολογίας αλλά και ιδιαίτερα με υποθέσεις εγκλημάτων μέσω του διαδικτύου.

Επισημαίνεται ότι το ποσοστό των υποθέσεων που εξετάζονται δεν απεικονίζει πλήρως την πραγματικότητα, καθόσον (σύμφωνα με τη θεωρία του παγόβουνου) δεν «φθάνουν» στις αστυνομικές υπηρεσίες όλες οι περιπτώσεις. Το μεγαλύτερο μέρος των εγκλημάτων μέσω του Internet που απασχολεί την υπηρεσία της αστυνομίας είναι αυτό της

⁴⁰ Βιβλίο Στέργιου Αλεξιάδη: «Εγκληματολογία» σελ. 271-272 Θεσ/κη 1985

παιδικής πορνογραφίας. Κατά το έτος 2000 και μέχρι αυτής της στιγμής αποτελούν το 73 % περίπου των εισερχόμενων υποθέσεων.

Έξαρση του φαινομένου της παιδικής Πορνογραφίας μέσω του Διαδικτύου έχουμε τα τελευταία χρόνια. Και αυτό γιατί τα οικονομικά οφέλη από τη διακίνηση της παιδικής πορνογραφίας είναι μεγάλα. Οι μαστροποί του Κυβερνοχώρου μάλιστα για το σκοπό αυτό δημιουργούν δικούς τους διακομιστές «servers» στα πιο απομακρυσμένα μέρη της γης όπου η νομοθεσία είναι ελαστική και διακίνηση υλικού παιδικής πορνογραφίας δεν επιτρέπεται και δεν απαγορεύεται κιόλας. Μέρη όπως της Ωκεανίας, κρατών της νοτιοανατολικής Ασίας και της πρώην Σοβιετικής Ένωσης έχουν γίνει ορμητήρια αυτού του είδους των εγκλημάτων.

Εκτιμάται ότι 100.000 ιστοσελίδες πορνογραφικού περιεχομένου υπάρχουν στο διαδίκτυο. Οι δυνατότητες που δίνονται στους εγκληματίες του διαδικτύου είναι πάμπολλες. Έχουν άμεση πρόσβαση και ταυτόχρονη επικοινωνία με άλλους ομοϊδεάτες τους. Μετέχουν σε ανοικτές συζητήσεις σχετικές με το σεξουαλικές τους προτιμήσεις. Ανταλλάσσουν ιδέες για μεθόδους εξαπάτησης των παιδιών. Όπως καταλαβαίνουμε το Διαδίκτυο είναι ο εικονικός παράδεισος των παιδοφιλών, γιατί παρέχει «ανωνυμία» και πρόσβαση των παιδιών στον παγκόσμιο ιστό.

Επιτρέπει στους εγκληματίες να επικοινωνούν μέσω συστημάτων που βασίζονται στο διαδίκτυο. Επιτρέπει τέλος σε οργανωμένες ομάδες να συντονίζουν και να προωθούν την θυματοποίηση των παιδιών.

Οι συνέπειες για την κοινωνία αν δεν ληφθούν άμεσα μέτρα θα είναι ολέθριες και αυτό δεν είναι σχήμα λόγου.

Το οργανωμένο έγκλημα που αναζητά νέες ασφαλέστερες μεθόδους άμεσης διακίνησης και συνεργασίας θα χρησιμοποιήσει την ταχύτητα μετάδοσης δεδομένων για να εξυπηρετήσει τους σκοπούς του.

Για το λόγο αυτό φρόνιμο θα ήταν οι αρμόδιες υπηρεσίες ή άλλες ομάδες μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα που δρουν στη χώρα μας να λάβουν σοβαρά υπόψη τους την παράμετρο Διαδίκτυο⁴¹.

ε. Χουλιγκανισμός

Η βία στα πλαίσια των αθλητικών εκδηλώσεων εκτός από τη μορφή της τρομοκρατικής απειλής παρουσιάζεται και με την μορφή της ανάρμοστης συμπεριφοράς των θεατών και των ταραχών που προκαλούνται από τους «χούλιγκαν» τους νεαρούς από τους ταραξίες, των οποίων βασική επιδίωξη είναι –κατά της εγκληματολογίας- η μετάδοση της βίας.

Στην προσπάθεια τους να επιβάλλουν οπωσδήποτε τη δική τους άποψη μετέρχονται κάθε τρόπο, προκειμένου να τρομοκρατήσουν τους οπαδούς της αντίπαλης ομάδας, οι οποίοι θέλουν να ανταποδώσουν και να προκαλέσουν φθορές στις αθλητικές εγκαταστάσεις, καταστήματα, σταθμευμένα αυτοκίνητα, τρένα, λεωφορεία.

Τα πορίσματα μιας εργασίας από σπουδαστές του πανεπιστημίου Αθήνας με υπεύθυνο τον αναπληρωτή καθηγητή της εγκληματολογίας του πανεπιστημίου κ. Νέστορα Κουράκη μας δίνει μια σαφή εικόνα του πορτραίτου του «χούλιγκαν».

⁴¹ Το κείμενο αποτελεί εισήγηση του Υπαστυνόμου Α' Αγγελόπουλου Δημητρίου στο σεμινάριο «ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ» που πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα από 12 έως 14-12-2000 όπως αναφέρεται στο περιοδικό «ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ» ΜΑΡΤΙΟΣ-ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2001, έτος 18^ο τεύχος 206 – σελίς 175-176-177.

Πρόκειται για άτομα μικρής μέχρι μέσης ηλικίας των οποίων οι γονείς ασχολούνται κυρίως με υπαλληλικά επαγγέλματα με εισοδήματα μέσης βαθμίδας.

- Κύριο χαρακτηριστικό, τα παιδιά αυτά δεν προέρχονται από ήρεμο οικογενειακό περιβάλλον.

- Οι σχέσεις τους με τους γονείς τους δεν είναι «καθόλου» καλές. Δεν τα πάνε καλά με τους συμμαθητές τους, εργάζονται κάπου και δεν παρακολουθούν το Σχολείο.

- Ανήκουν σε οργανωμένες θύρες εντάχθηκαν στους οργανωμένους Συνδέσμους φιλάθλων.

- Έχουν καταδικαστεί για σοβαρά επεισόδια, έχουν φίλους που δοκίμασαν ναρκωτικά και οι ίδιοι ή έχουν δοκιμάσει και είναι χρήστες.

Οι παράγοντες που συμβάλλουν αποφασιστικά στη διαμόρφωση του βίαιου χαρακτήρα αυτών των ατόμων και στη διάπλαση της εικόνας του σύγχρονου χούλιγκαν είναι:

1. Η έλλειψη παιδείας.
2. Η πτώση του πολιτιστικού επιπέδου.
3. Η ανεργία.
4. Η κρίση των αξιών και ιδιαίτερα η κρίση στην οικογένεια.
5. Ο ανταγωνιστικός χαρακτήρας της κοινωνίας.
6. Τα προβλήματα που απασχολούν σήμερα τους νέους.
7. Η έλλειψη ιδανικών και ο μηδενισμός.
8. Η καταπίεση, η ανία, η ρουτίνα, η μονοτονία.
9. Ο κάθε είδους φανατισμός.
10. Η ανάγκη για αυτοεπιβεβαίωση-καταξίωση. Η βεβαιότητα της δικαίωσης μέσα από τη βία.

11. Τα αδιέξοδα του υπερκαταναλωτισμού, η δυσμορφία που προκαλεί η φθορά της καθημερινής ζωής και που όταν δεν ξέρει κάποιος πως αλλιώς να εκφρασθεί, εκφράζεται με τη βία⁴².

⁴² Απόσπασμα από την εισήγηση του Αστυν. Δ/ντου Νικολάου Στρατάκη στο σεμινάριο «ΛΑΟΚΡΑΤΗΣ» που έγινε στην Αθήνα 5 έως 7-7-2000 υπό την αιγίδα του Υπουργείου Δημοσίας Τάξης στα πλαίσια της κοινής Ευρωπαϊκής δράσης OISIN με θέμα «Εγκλημα και τοπική κοινωνία-τοπικά Συμβούλια πρόληψης της εγκληματικότητας – Συμμετοχή Αντεγκληματική Πολιτική», όπως δημοσιεύθηκε στο περιοδικό «Αστυνομική Επιθεώρηση» Οκτώβριος – Νοέμβριος 2000, σελ. 634-635.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΠΡΟΚΑΛΟΥΝ ΤΗΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Γενικά αίτια της εγκληματικότητας.

- 1) Υλικός τομέας: α) η πείνα, η φτώχεια, οι στερήσεις, το χαμηλό βιοτικό επίπεδο, η άνιση κατανομή του εισοδήματος.
β) καταναλωτική κοινωνία: ο εύκολος πλουτισμός, η τάση για ευδαιμονισμό, η πλεονεξία.
γ) η έντονη προβολή υλικών αγαθών-διαφήμιση.
δ) ο πληθωρισμός.
ε) η οικολογική καταστροφή, η μόλυνση του περιβάλλοντος.
- 2) Κοινωνικοπολιτικός τομέας:
α) κοινωνική κρίση (σκάνδαλα, καταχρήσεις, ανεργία, υπερπληθυσμός, αστυφιλία, οι σύγχρονες μεγαλουπόλεις, τα διαμερίσματα κλουβιά, σχέσεις ανύπαρκτες, οι άνθρωποι χάνουν τον εαυτό τους).
β) ελλιπής κοινωνική μέριμνα.
γ) έλλειψη χωρών άθλησης.
δ) η αναρχική και μανιασμένη επαναστατική ανάληψη.
ε) χαλαροί κοινωνικοί φραγμοί. Ανοχή της κοινωνίας, αδιαφορία, αταξία, κενά στην κοινωνική διάρθρωση.
ζ) η κρίση της οικογένειας (διαζύγια).
η) πολιτική αμφισβήτηση, απάνθρωπα καθεστώτα αναρχίας και ανομίας, επιβολή τρομοκρατικού καθεστώτος.
θ) άδικοι και σκληροί ανύπαρκτοι νόμοι.
ι) πόλεμοι, εξεγέρσεις.
- 3) Πολιτιστικός τομέας
α) πολιτιστική κρίση.

- β) έλλειψη παιδείας πλημμελής εκπαίδευση.
- γ) ξεπερασμένες ιδέες, αναχρονιστικές μορφωτικές μέθοδοι, βιβλία.
- δ) τεχνολογία (τα μαζικά μέσα επικοινωνίας – σκηνές βίας εγκληματικότητας).

4) Ψυχολογικός – ηθικός τομέας

- α) η ανθρώπινη εγκληματικότητα ξεκινάει πολλές φορές από το φόβο που δοκιμάζουμε από την παρουσία των άλλων.
- β) εγκληματίες είναι όσοι αισθάνονται ανασφάλεια.
- γ) χαλαροί συναισθηματικοί δεσμοί.
- δ) μιμητική τάση – ζήλια, φθόνος, εκδίκηση.
- ε) κληρονομικότητα – νοσηρό κύτταρο, νευρώσεις, σεξουαλικές ανωμαλίες, κατώτερη νοημοσύνη.
- ζ) ναρκωτικά, αλκοολισμός.
- η) κλονισμός ηθικών αξιών – κρούσματα ηθικής διαφθοράς⁴³.

Ειδικά αίτια: παράγοντες εγκληματικότητας.

A. Οικογενειακό περιβάλλον.

Τα πιο σύγχρονα εμπειρικά δεδομένα όσον αφορά την αιτιολογία της παιδικής παραβατικότητας έχουν επικεντρωθεί στις επιδράσεις της οικογένειας και των συνομηλίκων στην ανάπτυξη της αποκλίνουσας συμπεριφοράς. Πιο συγκεκριμένα στα πλαίσια της επίδρασης του οικογενειακού περιβάλλοντος στην κοινωνικοποίηση του παιδιού (Herbert 1996)⁴⁴ δίνει έμφαση στο είδος της πειθαρχίας που οδηγεί σε παραπτωματική συμπεριφορά.

Η ιδέα ότι ένα αντικοινωνικό επιθετικό ή εγκληματικό γονεϊκό μοντέλο αποτελεί ένα από τους σημαντικότερους παράγοντες στην

⁴³ Η. Δημάκης, Θ. Κυριαζόπουλος, Συμβολή, σελ. 226-228.

⁴⁴ Herbert M. (1996) ψυχολογικά προβλήματα παιδικής ηλικίας vol 2 Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

ανάπτυξη αντικοινωνικής συμπεριφοράς στα παιδιά. Όπως υποστηρίχθηκε από της θεωρητικής κοινωνικής μάθησης (Bandura και Walters) 1963⁴⁵.

Οι γονείς των παιδιών με διαταραχή διαγωγής έχουν βρεθεί να είναι δυσπροσαρμοστικοί, ασυνεπείς, αυθαίρετοι και δοσμένοι σε εκρηκτικές εκφράσεις οργής.

Η μητρική ευερεσθησία και κατάθλιψη έχουν βρεθεί να παίζουν ιδιαίτερα σημαντικούς ρόλους στην ανάπτυξη της επιθετικής συμπεριφοράς στα παιδιά, επειδή συμμετέχουν σε πολύ μεγάλο βαθμό στην ανατροφή των παιδιών.

Οι συγκρούσεις των γονέων μεταξύ τους επίσης είναι παράγον αντικοινωνικής συμπεριφοράς των παιδιών.

Αίτια προβληματικής συμπεριφοράς μπορεί να αποτελέσει όχι μόνο η προβληματική αλληλεπίδραση των γονέων με το παιδί, αλλά και η απουσία του ενός ή και των δύο γονέων, πιο συγκεκριμένα μια ανασφαλής προσκόλληση του παιδιού μπορεί να προβλέψει μελλοντικά προβλήματα συμπεριφοράς.

Το διαζύγιο επίσης είναι εκείνο που παίζει καθοριστικό παράγοντα για την αντικοινωνική συμπεριφορά των παιδιών.

B1. Σχολικό περιβάλλον

Η ματαίωση λοιπόν του πρωταρχικού και συνάμα ζωτικότερου καθήκοντος που έχει επωμισθεί το σχολείο ως πνευματική και εκπαιδευτική κοινότητα δηλ. εκείνου της διαπαιδαγώγησης των παιδιών-εφήβων γεννά τη σχολική βία, έννοια περιχαρακωμένη στα στενά

⁴⁵ Bandura και Walters (1963): Social learning and Personality development, NEW YORK: Helt Rinehart & Winston.

πλαίσια του ορισμού της και των εκπαιδευτικών – παιδευτικών τακτικών και μεθόδων⁴⁶.

Επίσης η αύξηση των μαθητών σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης αλλοδαπών με δυσκολίες της γλώσσας έχει αλλάξει σημαντικά τη σύνθεση του μαθητικού πληθυσμού των σχολείων με αποτέλεσμα αυτοί οι μαθητές να είναι συχνά απομονωμένοι στο σχολικό περιβάλλον.

Αν και η δημοσιοποίηση αναλυτικότερων στοιχείων και ενδελεχέστερων στατιστικών ερευνών αποσοβείται, προκειμένου να αποφευχθεί ο κίνδυνος διασурμού της σχολικής κοινωνίας, εντούτοις εκτιμάται πως ο «σκοτεινός» και απροσδιόριστος αυτός αριθμός παθογόνων εγκληματικών συμπεριφορών είναι αρκετά υψηλός.

Μοναδική έγκυρη πηγή άντλησης πληροφοριών παραμένουν οι θυματολογικές έρευνες, από τις οποίες προκύπτουν σε κάθε περίπτωση ο τρόπος εξωτερίκευσης της βίας αλλά και το μέγεθος αντοχής σ' αυτή.

Αν επιχειρήσουμε σε ένα δεύτερο στάδιο να ταξινομήσουμε την εκδηλωμένη σχολική βία σε μορφές και επίπεδα, θα προβαίναμε στις εξής διαπιστώσεις⁴⁷:

1. Αύξηση της σχολικής βίας μεταξύ των συμμαθητών ανηλίκων.
2. Αύξηση της βίας μεταξύ Ελλήνων και αλλοδαπών μαθητών και
3. Αύξηση της βίας μεταξύ σχολικών και εξωσχολικών.

Μαθηματικά αυτά μεταφράζονται ως εξής:

1. Τρεις στους δέκα μαθητές (29,4 %) έχουν γίνει μάρτυρες βίαιων γεγονότων ανάμεσα σε Έλληνες και αλλοδαπούς μαθητές, ποσοστό

⁴⁶ Από το άρθρο της επικούρου καθηγήτριας Εγκληματολογίας «Βάσως Αρτινοπούλου», «Η σχολική βία στην Ελλάδα: Ανασκόπηση ερευνών και στρατηγικής αντιμετώπισης» Ποιν. Δικ. 10/2000 έτος 3^ο σελίς 1035.

⁴⁷ Από τη Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Εφημερίδα «τα Νέα».

που υπερκεράζει το 35 % στα μεγάλα αστικά κέντρα (Αθήνα-Θεσσαλονίκη).

2. Έξι στους δέκα μαθητές έχουν αντιληφθεί βίαια περιστατικά μέσα στα σχολεία, 23,2 % έχουν συμμετάσχει σε αυτά και 11,6 % έχουν πέσει θύματα βίαιων συμπεριφορών.
3. Ενώ η πλειονότητα των περιστατικών βίας αφορά σε καταστροφές σχολικού εξοπλισμού, βρισιές, απειλές, (76,7 %) και αλληλοξυλοδαρμούς 57 % όχι όμως σε φονικά περιστατικά.

Με άλλα λόγια⁴⁸

1. 1 στους 4 μαθητές είναι θύμα σωματικής βίας στο σχολείο ή στο δρόμο προς το σχολείο.
2. Το 50 % των μαθητών εκτιμούν ότι έχουν αντιληφθεί περιστατικά λεκτικής ή σωματικής βίας και βανδαλισμό.
3. Και πάνω από 40 % των μαθητών θεωρούν ότι υπάρχει αύξηση της βίας στα σχολεία.

B2. ΒΙΑ ΣΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ: Άρθρο από τον τύπο⁴⁹.

Η βία στα σχολεία αποτελεί κατά κάποιο τρόπο τη νέα μάστιγα ενός καινούριου αιώνα. Πρόκειται για μια ασθένεια που δε χρειάζεται φάρμακα για να θεραπευτεί, αλλά πάνω απ' όλα απαιτεί σωστή πρόληψη και φροντίδα.

Σημειολογικά η λέξη βία είναι η πράξη κατά την οποία σκόπιμα κάνουμε κακό σε κάποιον και στις μέρες μας βρίσκει πρόσφορο έδαφος στις νεαρές κυρίως ηλικίες.

⁴⁸ Γκοτάβου Α. «Νεολαία και κοινωνική μεταβολή, Αξίες εμπειρίες και προοπτικές» Gutenberg Αθήνα 1996, όπως αναφέρει η Βάσω Αρτινοπούλου.

⁴⁹ Άρθρο της εφημερίδας «Απογευματινή της Κυριακής», θέμα: «Βία στα σχολεία» 11 Μαρτίου 2001.

Γι' αυτό οι ψυχολόγοι κρούουν τον κώδωνα του κινδύνου στους γονείς και στους εκπαιδευτικούς.

Όπως επισημαίνουν οι ειδικοί, συχνά τα άτομα που ενεργούν βίαια έχουν πρόβλημα στο να ελέγχουν τα συναισθήματά τους ή έχουν πληγωθεί από άλλους ψυχικά και σωματικά.

Πολλοί πιστεύουν ότι με το να κάνουν τους άλλους να τους φοβηθούν μέσω της άσκησης βίας ή των απειλών, θα λύσουν τα προβλήματα τους ή θα κερδίσουν το σεβασμό τους.

Στην πραγματικότητα όμως συμβαίνει το αντίθετο. Και αυτό γιατί τα άτομα που ενεργούν βίαια χάνουν τελικά το σεβασμό των συνανθρώπων τους και τελικά περιθωριοποιούνται, με αποτέλεσμα να εξακολουθούν να αισθάνονται θυμωμένοι και απογοητευμένοι.

Η βία δε σταματά τη βία αλλά την αναγεννά μέσα από τις στάχτες της. Οι ψυχολόγοι κρούουν το κώδωνα του κινδύνου στους γονείς και τους εκπαιδευτικούς και τους συμβουλεύουν να μην αγνοούν τα μηνύματα που στέλνουν τα παιδιά.

Το σχολείο Σαντάνα που συνέβη το μακελειό και στοίχισε τη ζωή σε δύο άτομα και έστειλε άλλα δεκατρία, στο νοσοκομείο θεωρείτο ένα από τα καλύτερα σχολεία. Κι όμως το κακό έγινε.

Ένας 15χρονος μαθητής που ακούει στο όνομα Άντι Ουίλιαμς έφτασε στο γυμνάσιο Σαντάνα όπου φοιτούσε έχοντας στην τσάντα του πέρα από τα αναγκαία εφόδια κάθε μαθητή «βιβλία» και ένα 22 χιλιοστών περίστροφο. Αποφασισμένος να αποδείξει ότι δεν ήταν ο βλάκας που όλοι κορόιδευαν προέβη σ' αυτήν την εγκληματική πράξη.

Παιδί χωρισμένων γονιών. Ένας σημαντικός παράγων και η περιθωριοποίηση των συμμαθητών όπλισαν αυτό το παιδί να προβεί σ' αυτήν την αιματηρή πράξη.

Ένας από τους καλύτερους ψυχολόγους στις Η. Π. Α που είχε κατά καιρούς ασχοληθεί με το θέμα τόνισε ότι μεγάλο ρόλο στην εκδήλωση σχολικής βίας παίζει η προβολή βίαιων σκηνών από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης η εύκολη πρόσβαση στα όπλα, περιστατικά τα οποία οδηγούν τους ανηλίκους στη μίμηση και την εκδήλωση πανομοιότυπων συμπεριφορών.

Οι σύγχρονες κοινωνίες νοσούν και καλούνται να αντιμετωπίσουν μια μεγάλη «επιδημία» αυτής της σχολικής βίας.

Η «φαρμακευτική αγωγή» που θα ακολουθήσουν δεν περιορίζεται μόνο στα «αντιβιοτικά» στα προσωρινά μέτρα που θα λάβει το κάθε σχολείο προκειμένου να αντιμετωπίσει τέτοιου είδους φαινόμενα, αλλά σε μια μακροχρόνια «θεραπεία» την οποία θα πρέπει να ακολουθήσει ο «ασθενής» με τη δημιουργία του κατάλληλου νομοθετικού και κοινωνικού πλαισίου που θα εξασφαλίσει υγιείς συνθήκες διαβίωσης.

Γ. «ΑΓΡΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΟΥ ΜΠΕΤΟΝ»

«ΠΑΙΔΙΑ ΤΟΥ ΔΡΟΜΟΥ» Έρευνα της Κοινωνιολόγου
Ιωάννας Διονυσίου.

Απρόσωπο και ανώνυμο το παιδί στην τσιμεντούπολη νιώθει την μοναξιά σε κάθε του βήμα, οι πολυπρόσωπες επαφές είναι επιδερμικές και όχι ουσιαστικές.

Το «πολύδροφο σπίτι» σημειώνει ο Ευάγγελος Παπανούτσος «με τις οριζόντιες ιδιοκτησίες, το εμπορικό γραφείο με τα τηλέφωνα, μαγνητοταινίες, το εργοστάσιο με τον αυτοματισμό, ο κυβερνητικός πολύποδας με τα αναρίθμητα πλοκάμια του έχουν δώσει άλλο ρυθμό στη ζωή μας, άλλο προσανατολισμό στο πνεύμα μας.

Δεν αντιλαμβανόμαστε τον κόσμο, ούτε αποτιμούμε τον εαυτό μας και τους συνανθρώπους μας όπως άλλοτε.

Τότε, δηλαδή που τον οικισμό ολόκληρο τον αποτελούσαν συγγενείς, το χωράφι και το κοπάδι ήσαν οι πηγές του βιοπορισμού μας...⁵⁰

Μέσα στα πλαίσια της αποπροσωποποίησης των σύγχρονων πόλεων τοποθετείται και το φαινόμενο «παιδιά του δρόμου».

Τα παιδιά του δρόμου όπως επισημαίνει η κοινωνιολόγος – εγκληματολόγος Ιωάννα Διονυσίου, δεν είναι ίδιον των ημερών μας. Υφίστατο και στις προηγούμενες δεκαετίες, μόνο που όπως τονίζει χαρακτηριστικά –κανείς δεν προσδίδει τη δέουσα σημασία.

Ο ορισμός υιοθετήθηκε για τους εν λόγω ανήλικους προτάθηκε αρχικά από την ομάδα ερευνών της Δανίας και αναφέρει: «Παιδιά του δρόμου, είναι παιδιά κάτω των 18 ετών που για μικρότερες ή μεγαλύτερες χρονικές περιόδους ζουν περιπλανώμενα στους δρόμους, από περιοχή σε περιοχή παρέα με συνομηλίκους τους.

Τυπικά αυτά τα παιδιά μπορεί να έχουν ως διεύθυνση εκείνη των γονέων τους ή ένα ίδρυμα κοινωνικής πρόνοιας. Ωστόσο έχουν ελάχιστες ή καθόλου επαφές με τα πρόσωπα αυτά⁵¹.

Τα «παιδιά του δρόμου» Δε σημαίνει πως είναι και άστεγα παιδιά (homeless ή without shelter). Αντίθετα ενδέχεται να συντρέχουν οι παρακάτω περιπτώσεις.

- Παιδιά του δρόμου για ένα σημαντικό μέρος της ημέρας.
- Παιδιά που εγκαταλείπουν το σπίτι τους (runways).
- Παιδιά του δρόμου σε ημιμόνιμη κατάσταση.

⁵⁰ Ευάγγελος Παπανούτσος «Νόμος και Αρετή» Εκδ. «Δωδώνη» – σελίς 73-.

⁵¹ βλ. Steering Comontee on social Polery (CPS) Council of Europe σελ. 23 οπ. σελ.

Όσον αφορά την παραβατική συμπεριφορά, η Ι. Διονυσίου υπογραμμίζει δύο σημεία. Το ένα είναι η εκμετάλλευση της παιδικής εργασίας και το δεύτερο η εγκληματογένεση που φαίνεται να τελεί σε σχέση εξάρτησης με το πρώτο.

Τα παιδιά του δρόμου γίνονται κυριολεκτικά «αντικείμενα» εκμετάλλευσης από τους ενήλικες αμιγώς για βιοποριστικούς λόγους, γεγονός που αναμφισβήτητα συνιστά «κακοποίηση» και διώκεται ως αδίκημα.

Επιπρόσθετα, όταν ένα παιδί εξαναγκάζεται και καταπιέζεται να εργαστεί τη στιγμή που μοναδικό του μέλημα θα έπρεπε να αποτελεί η μόρφωση, η διαπαιδαγώγηση και η ψυχαγωγία, είναι λογικό να παρεκκλίνει της «ορθής συμπεριφοράς».

Η κακοποίηση (abuse) που υφίσταται -κυρίως συναισθηματικά αλλά σε κάποιες περιπτώσεις και σωματικά- ωθείται σε παρόμοιες και ταυτόσημες τακτικές.

Το παιδί μιμείται –όπως λέγεται ευρέως- αλλά και παρανομεί, επειδή κάποιος ενήλικας το εξαναγκάζει να παρανομεί⁵².

Δ. Μ.Μ.Ε.: «Μέσα μαζικής ενημέρωσης»

Ένας πολύ σημαντικός παράγοντας που εμπλέκεται στην ανάπτυξη παραβατικής συμπεριφοράς από παιδιά είναι η επίδραση των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης.

Η επίδρασή τους στη συμπεριφορά των πολιτών και ακόμη περισσότερο των παιδιών παραμένει τεράστια.

⁵² Άρθρο της Ιωάννας Διονυσίου, Κοινωνιολόγου – εγκληματολόγου Β. Σ. C. ΜΑ Υπ. Διδάκτορας εγκληματολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο, τμήμα Κοινωνιολογίας «Η ανάγκη μιας εγκληματολογικής έρευνας για τις διαστάσεις του φαινομένου «παιδιά του δρόμου» στην Αθήνα» Ποιν. Δικ.10/1998(έτος 1) σελ. 1034-1035.

Σύμφωνα με τους ερευνητές που έχουν ασχοληθεί με το συγκεκριμένο ζήτημα μια από τις επιδράσεις του είναι η αύξηση του

Η πολύ έντονη και αδιάκοπη προβολή της βίας στην τηλεόραση είναι μια πολύ σημαντική συμβολή τόσο στην απόκτηση επιθετικής συμπεριφοράς όσο και στην υποκίνηση της πραγματικής αναπαράστασης, όπως έγινε με τη δολοφονική επίθεση στο Λύκειο Κουλουμπαιν στο Κολοράντο το 1999, περιστατικό το οποίο οδηγεί τους ανηλίκους στην μίμηση και την εκδήλωση πανομοιότυπων συμπεριφορών⁵³.

Πιο συγκεκριμένα σύμφωνα με τη θεωρία της κοινωνικής μάθησης του Albert Bandura⁵⁴ τα μικρά παιδιά όταν βλέπουν σκηνές βίας στην τηλεόραση αντιγράφουν κατά ένα μεγάλο μέρος το επιθετικό μοντέλο και κάτω από ορισμένες συνθήκες μιμούνται την επιθετική συμπεριφορά.

⁵³ άρθρο από την κυριακάτικη «Απογευματινή» 11 Μαρτίου 2001.

⁵⁴ Albert Bandura: Social learning and Personaliy

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ: ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από την όλη μελέτη που έχουμε κάνει διαπιστώσαμε τα εξής:

Ότι η εγκληματικότητα των εφήβων πάντα σύμφωνα με τις ειδικές γνώμες των ειδικών (εγκληματολόγων – κοινωνιολόγων - ψυχολόγων και ψυχιάτρων) μπορεί να προέρχεται:

- Πρώτον: α) Η εγκληματικότητα μπορεί να οφείλεται στα χρωματοσώματα ή το D.N.A κάθε παιδιού (κληρονομικότητα).
β) Μπορεί να οφείλεται στο ένστικτο της επιβίωσης και μη καλής χρήσης αυτού, το ένστικτο να καταλήξει σε μορφές βίας – επιθετικότητας – εγκληματικότητας.
γ) Να είναι τρόπος ζωής μίμηση. Όταν το παιδί βρίσκεται σε ένα περιβάλλον όπου η βία και η επιθετικότητα επικρατεί (σπίτι – σχολείο – κοινωνία – ΜΜΕ) τότε και κείνο για να επιβιώσει θα μιμηθεί το ίδιο.

Δεύτερον: Ο υπερπληθυσμός που επικρατεί σήμερα στις μεγάλες πόλεις -συνωστισμός- δημιουργεί το αίσθημα της ανασφάλειας, της ανωνυμίας ώστε οι νέοι να νιώθουν την ασφυξία και να συμπεριφέρονται ως ζώα σε κλουβιά, οδηγώντας αυτούς σε πράξεις βίας, εγκληματικότητας.

Τρίτον: Με την ραγδαία αύξηση της μετανάστευσης πολλών ξένων λαών (Αλβανών – Κούρδων) προσφύγων γενικά στην Ελλάδα σήμερα δημιουργείται το αίσθημα της ανασφάλειας και της ξενοφοβίας. Και αυτό το διαπιστώνουμε με την ραγδαία

αύξηση της σχολικής βίας λόγω του συνωστισμού στα σχολικά κτίρια που υπάρχουν η συνύπαρξη των παιδιών μας με τα παιδιά των προσφύγων.

Όταν η μέριμνα του κράτους δεν επαρκεί σ' αυτά τα Θέματα , ώστε να αμβλύνει τις μαθησιακές δυσκολίες αυτών των παιδιών και των κτιριακών εγκαταστάσεων, ώστε να ενταχθούν ομαλά στο σχολικό περιβάλλον , δημιουργεί εντάσεις.

Τέταρτον: Η βία και το διαταραγμένο οικογενειακό περιβάλλον του παιδιού του δημιουργεί ψυχικά τραύματα.

Η οικογένεια είναι το βασικό κύτταρο της κοινωνικοποίησης του παιδιού.

Η οικογένεια από την αρχαιότητα έως τον περασμένο αιώνα αποτελούσε έναν οικονομικό οργανισμό που διαδραμάτιζε έναν σημαντικό ρόλο στην όλη κοινωνική ζωή και ασκούσε πολλές λειτουργίες.

Η βιομηχανική κοινωνία του σήμερα διέλυσε την οικογένεια η οποία δέχεται πολλούς κλυδωνισμούς για τον απλούστατο λόγο ότι οι όροι ζωής, της συλλογικής και ατομικής του ανθρώπου βρίσκονται σε συνεχή μεταβολή.

Αν όλες οι άλλες λειτουργίες μπορούν να αντικατασταθούν στη βιομηχανική κοινωνία η αγωγή των παιδιών δεν μπορεί και δεν πρέπει να γίνεται παρά μόνο από την οικογένεια. Εκείνη είναι που θα εξασφαλίσει και θα εγγυηθεί την ψυχική ευστάθεια και την πνευματική υγεία του παιδιού.

Η διαπαιδαγώγηση που δέχεται το άτομο κατά την παιδική ηλικία συμβάλλει σημαντικά στη διαμόρφωση της προσωπικότητας αργότερα.

Άρα η προσέγγιση των γονιών και η επικοινωνία με τα παιδιά να είναι ουσιαστική, ώστε οι δεσμοί να γίνουν σταθεροί και στενοί. Ο διάλογος ο μόνος δημιουργικός τρόπος επικοινωνίας είναι αυτός που θα αμβλύνει κάθε πρόβλημα που θα αντιμετωπίσει το παιδί στη ζωή του.

Πέμπτον: Μετά την οικογένεια το παιδί περνά σε ένα άλλο περιβάλλον εκείνου του σχολείου. Η εκπαίδευση δε θα πρέπει να αποβλέπει μόνο στην προσφορά γνώσεων, αλλά να γίνει αντικείμενο σοβαρής και επίμονης προσπάθειας, ώστε το παιδί να αναπτύξει την προσωπικότητά του, την ευαισθησία, την αυτογνωσία.

Η παρορμητικότητα και η ενέργεια που διακατέχει τους νέους να στραφεί σε δημιουργικούς στόχους μέσω της εκπαίδευσης.

Η καλλιέργεια των πνευματικών δυνάμεων να διευρύνει τους πνευματικούς ορίζοντες δημιουργώντας την κρίση και αντίληψη.

Έτσι θα τους καταστήσουν υπεύθυνους και σωστά μέλη της κοινωνίας διαποτίζοντας το σχολικό περιβάλλον με συναίσθηση των καθηκόντων και των δικαιωμάτων αλλά και με αισθήματα αδελφικότητας και συνεργασίας στους νέους.

Το σχολείο να μην είναι παροχή μόνο εξειδικευμένης μόρφωσης, ώστε να βγάξει μορφωμένους ανθρώπους μόνο

στη γνώση αλλά να παρέχει παιδεία και σωστούς ανθρώπους στην κοινωνία.

Έκτον: Η ανεργία και η μη προνοητικότητα του κράτους για αύξηση θέσεων εργασίας κάνει τους νέους να στρέφονται σε άλλες διεξόδους στην ανία, την πλήξη, τη μοναξιά.

Στοιχεία τέτοια που οδηγούν τους νέους σε αδιέξοδο και κυριότερο σε αντιδράσεις βίαιες και εγκληματικές προκειμένου να ικανοποιήσουν κάποιες επιθυμίες τους.

Έβδομο: Το σωφρονιστικό σύστημα να είναι καθοριστικό.

Η φυλακή είναι ένας μικρόκοσμος μια μικρή κοινωνία. Το κράτος θα πρέπει να δώσει σωστή κοινωνικοποίηση στο νέο που έχει για οποιοδήποτε λόγο φυλακιστεί με τη σωστή στήριξη από ειδικούς ανθρώπους – ψυχολόγους – σωφρονιστικούς υπαλλήλους – δικαστικούς – αστυνομικούς – κοινωνικούς λειτουργούς.

Να μη λειτουργεί η φυλακή όπως ακριβώς σήμερα που ο νέος φέρνει τη σφραγίδα του εγκληματία βγαίνοντας από εκεί. Αλλά με τη σωστή διαπαιδαγώγηση και τη συνεχή επαφή των κοινωνιολόγων – ψυχολόγων – ψυχιάτρων – παιδαγωγών με του εφήβους να ενεργοποιήσει τα θετικά στοιχεία της προσωπικότητάς του, ώστε με την αποφυλάκιση του να επιτύχει την ανακοινωνικοποίησή του. Να μη γίνονται οι φυλακές σχολεία εγκληματικότητας για τους νέους αλλά σταθμός ουσιαστικής ανατοποθέτησής τους απέναντι στον εαυτό τους και την κοινωνία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ: «ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ»

Πρώτο και κυρίαρχο μέλημα είναι η θωράκιση του πρώτου περιβάλλοντος που έρχεται το παιδί και είναι η οικογένεια.

Αυτό θα επιτευχθεί όπως: Με το ήρεμο και ζεστό περιβάλλον όπου θα ανθεί η αγάπη, ο σεβασμός, η γαλήνη.

Και αυτό θα επιτευχθεί όταν οι γονείς είναι οικονομικά ανεξάρτητοι έχοντας εργασία και να γνωρίζουν σωστές μεθόδους διαπαιδαγώγησης των παιδιών.

Πριν ακόμη το ζευγάρι αποφασίσει να φέρει στον κόσμο παιδιά να περνά από ειδικά σχολεία τα οποία θα παρέχουν γνώσεις και τρόπους για σωστή διαπαιδαγώγησή τους.

Αυτά τα σχολεία θα είναι συμβουλευτικοί σταθμοί με την υποστήριξη του κράτους στελεχωμένα με κοινωνιολόγους – ψυχολόγους – κοινωνικούς λειτουργούς.

Αυτός ο συμβουλευτικός σταθμός μπορεί να είναι αρωγός και να επιλύει το κάθε πρόβλημα που θα προκύπτει από τη γέννηση του παιδιού μέχρι την ενηλικίωση.

Η ίδρυση από το κράτος παιδικών σταθμών και ολοήμερων σχολείων για την αποσυμφόρηση του άγχους των εργαζομένων γονιών.

Δεύτερο: την αποσυμφόρηση των μεγάλων αστικών πόλεων από τον υπερπληθισμό με την εγκατάσταση των βιομηχανιών στην επαρχία δίνοντας κίνητρα στους νέους να παραμείνουν στις μικρές αγροτικές περιοχές, όπως επιδοτήσεις σε αγροτικά και κτηνοτροφικά προγράμματα για την παραμονή στον τόπο γέννησης τους και όχι στη μετανάστευση αυτών στα μεγάλα

αστικά κέντρα, στην φιλοξενία, στην ανωνυμία, στη μοναξιά με την «αστυφιλία». Τον καλύτερο σχεδιασμό των πόλεων δίνοντας τους ένα καινούριο πρόσωπο δημιουργώντας πάρκα – άλση – γήπεδα για ψυχαγωγία των παιδιών.

Τρίτον: Περιορισμό των μεταναστών.

Το κράτος να επέμβει ώστε ο ανεξέλεγκτα μεγάλος αριθμός των μεταναστών να τεθεί υπό έλεγχο νομιμότητας για να μην παρατηρείται το φαινόμενο του παραγκωνισμού των Ελλήνων και να καλύπτονται οι θέσεις εργασίας από τα φθηνά εργατικά χέρια των μεταναστών (εκμετάλλευση).

Την καταπολέμηση της ανεργίας και δη των νέων δίνοντας νόημα στη ζωή τους με την αύξηση θέσεων εργασίας.

Τέταρτον: Την αναβάθμιση του σχολικού περιβάλλοντος: όπως με την αναβάθμιση των εκπαιδευτικών και μαθητών.

α) Με την αύξηση και την βελτίωση των κτιρίων των σχολείων, ώστε όλα τα παιδιά να έχουν το χώρο που είναι απαραίτητος.

β) Την ίδρυση βιβλιοθηκών – αθλοπαιδιών σε κάθε σχολείο, ώστε τα παιδιά να διοχετεύουν τον ελεύθερο χρόνο δημιουργικά.

γ) Την εισαγωγή προγραμμάτων δημιουργικής απασχόλησης από ειδικά επιμορφωμένους εκπαιδευτικούς τις ώρες που οι γονείς δεν έχουν επιστρέψει από την εργασία.

δ) Την καθιέρωση ενισχυτικής διδασκαλίας για μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες, ώστε το σχολείο να ανταποκρίνεται στο αίτημα ίσων ευκαιριών και όχι στην ανισότητα των ολίγων.

ε) Την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών με τα σύγχρονα προγράμματα διδασκαλίας (computers) και τη δημιουργία φιλικού περιβάλλοντος «εκπαιδευτικών-μαθητών».

ζ) Την ανάπτυξη των προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης να μάθει το παιδί να σέβεται και να γίνεται οικείο με το περιβάλλον.

η) Τον προσανατολισμό των νέων από τους εκπαιδευτικούς για τον πολιτισμό, αθλητισμό, ώστε τα παιδιά να διοχετεύουν τον ελεύθερο χρόνο τους σε δημιουργία και όχι ανία και προβληματισμό με αποτέλεσμα τη βία και την εγκληματικότητα.

Πέμπτο: Τελευταία και κυρίαρχη πρόταση είναι η βελτίωση του σωφρονιστικού συστήματος γενικώς και όχι η φυλακή με το σημερινό πρόσωπο, όπου βγαίνοντας ο νέος βγαίνει με την στάμπα του εγκληματία.

– Το κράτος να είναι καθοριστικό δίνοντας το αίσθημα της ασφάλειας στους νέους, με τη μεγαλύτερη και καλύτερη αστυνόμευση των χωρών που ζει από ειδικούς και καλά εκπαιδευμένους αστυνομικούς.

- Αδιάφθορη δικαστική αρχή – δημιουργία στο νέο ότι θα τύχει ίσης μεταχείρισης ο ανώνυμος με τον επώνυμο, όταν θα πέσει σε κάποιο αδίκημα.

- Μεγαλύτερη μέριμνα του κράτους στην πρόληψη και όχι στην καταστολή τού εγκλήματος.

- Οι φυλακές να είναι σχολεία κοινωνικοποίησης του παραβατικού νέου και όχι σχολεία εγκληματικότητας.
- Να εξασφαλίζουν την ανθρώπινη μεταχείριση των παραβατών νέων και το σεβασμό της προσωπικότητας.
- Να κατασκευασθούν κτίρια τέτοια που να παρέχουν τις ανέσεις και των διαχωρισμών σύμφωνα με τις ποινές για την ομαλή διαβίωση των κρατουμένων.
- Να έχει εξειδικευμένο προσωπικό που να αποτελείται από γιατρούς, ψυχιάτρους, κοινωνιολόγους, ψυχολόγους, παιδαγωγούς που να βρίσκονται σε συνεχή επαφή με τον παραβάτη νέο αλλά και με τους γονείς του.
- Να γίνουν στους χώρους της φυλακής εργαστήρια, βιβλιοθήκες, γυμναστήρια, θέατρα να γίνονται διαλέξεις και πάνω από όλα να γίνονται συχνές επισκέψεις από το φυσικό περιβάλλον που είναι η οικογένεια.
- Να ιδρυθούν κέντρα απεξάρτησης, ώστε με τη βοήθεια των ειδικών και των γονιών ο νέος συνειδητά να αποφεύγει τη χρήση διάφορων ουσιών ώστε να μην οδηγείται στον εγκλεισμό στις φυλακές.

Τέλος ο περιορισμός της εγκληματικότητας είναι πράγματι εφικτός στη σύγχρονη κοινωνία φτάνει να αντιμετωπισθεί σοβαρά, ορθολογιστικά με μεγάλη θέληση και υπομονή. Φυσικά μιλάμε για περιορισμό και όχι για εξάλειψη, γιατί το πρώτο είναι εφικτό ενώ το δεύτερο ουτοπικό. Βρισκόμαστε στο μέσο του ποταμού δεν έχουμε παρά λίγο χρόνο μπροστά μας αν δεν αρχίσουμε σήμερα να κάνουμε κάτι, με τα μέσα που διαθέτουμε, «ΑΥΡΙΟ» θα είναι πιθανώς πολύ «ΑΡΓΑ».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. ΕΛΛΗΝΙΚΗ

1. Στέργιος Αλεξιάδης : α) «Εγκληματολογία» εκδόσεις Σάκκουλα
«Εγκληματολόγος» «Πανεπιστημιακές παραδόσεις»
Θεσ/κη 1980
β) «Εγκληματολογία» εκδόσεις Σάκκουλα
Θεσ/κη 1985
2. Αρτινοπούλου Βάσω : «Άρθρο στο περιοδικό Ποιν. Δικ. 10/2000
«επικ. καθηγ. έτος 3^ο –σελ. 1035-1041. «Η σχολική βία
Εγκληματολογίας » στην Ελλάδα. Ανασκόπηση ερευνών
και στρατηγικής αντιμετώπισης».
3. «Απογευματινή : «Άρθρο της Κυριακάτικης «Απογευ-
Εφημερίδα » ματινής» εφημερίδας – 11 Μαρτίου 2001
«βία στα σχολεία»
4. «Αστυνομική : «Περιοδικό» Οκτώβριος-Νοέμβριος 2000
Επιθεώρηση » -σελίδες 634-635-
Αποσπάσματα από την εισήγηση του Αστ.
Δ/ντη Νικολάου Στρατάκη στο σεμινάριο
«ΛΑΟΚΡΑΤΗΣ»
Αθήνα 5-7-7-2000
5. «Αστυνομική : «Περιοδικό» Μάρτιος-Απρίλιος 2001
Επιθεώρηση » έτος 18^ο τεύχος 206 –σελ. 175-176-177-

- Το κείμενο αποτελεί εισήγηση στο σεμινάριο «ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ».
Αθήνα 12-14-12-2000
6. Γκότοβου Α. : Νεολαία και κοινωνική μεταβολή «Αξίες εμπειρίες και προοπτικές» Guttenberg
Αθήνα 1996
7. Διονυσίου Ιωάννα : «Άρθρο στο περιοδικό» Ποιν. Δικ.
«Κοινωνιολόγος 10/1998 έτος 1^ο σελ. 1035-1034 «Η
Εγκληματολόγος» ανάγκη μιας εγκληματολογικής έρευνας
για τις διαστάσεις του φαινομένου
«Παιδιά του δρόμου στην Αθήνα».
8. Εγκυκλοπαίδεια : «Υδρόγειος» σελ. 258
9. Κουράκης Νέστωρας :1) «Περί βίας» έκδοση ερευνητικού
ομίλου φοιτητών νομικής 1989
2)«άρθρο στο περιοδικό»Ποιν. Δικ. 2/2000
έτος 3^ο –σελίς 186 «έφηβοι παραβάτες».
10. Κυριαζόπουλος Θ. : «Συμβολή» σελίς 226-228
Δημάκης Η.
11. Μανουδάκη Θεανώ : «Άρθρο στο περιοδικό» Ποιν. Δικ.
Κοινωνιολόγος 11/1998, έτος 1^ο σελίς 1044-1045.
Αποτελέσματα μιας έρευνας. «Συμμορίες
ανηλίκων στην Ελλάδα σήμερα».

12. Παιδαγωγική ψυχολο- : Λεξικό 1991 vd4 vd7 «Αθήνα Ελληνικά
γική Εγκυκλοπαίδεια Γράμματα»
13. Ευάγγελος Παπανούτσος : «Νόμος και αρετή» Εκδόσεις Δωδώνη
σελ 73
14. Παρασκευοπούλου Ν. : «Ποινολογία» (αρθ 50-1133 Π.Κ.)
Στ' έκδοση Λ. Μαργαρίτη – Ν. Παρα-
σκευοπούλου – εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα
– Θεσ/κη - 2000 - .
15. Τσανίρα Ε. : «Η βία στη ζωή των παιδιών»
1997 «Παραπτωματικότητα – παραβατικότητα»
τετράδια ψυχιατρικής 58, σελίς 46-48.

ΞΕΝΗ : ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

1. Bandura κ walters
1963 : Social learning and Personality
development. New York. Hdt.Riuhart κ
winston
2. Herbert M
1996 : ψυχολογικά προβλήματα παιδικής ηλικίας
vd 2 ΑΘΗΝΑ "ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ"
3. Robius L.N
1986 : The concegrenceus of coudult disovder
in givlt in D. Oluens Block J Radke-
Yawow M Ceds Development of Autisocal
And Prosocal Behavior Research
Theovies and issues (P.P. 385- 414)
New York Academic Press.
4. Smeldvick 1994 : Treatment of Deliugents in M. Rutter
E. Taylor K. L. Hersov (eds) oluld and
Adolescent Psychatvy : Modern
Approaches (P.P 968-980) Blackwell
Science l.t.d
5. SHIOO A.A. 1971 : Het verbard tussen gressiet gedvag
Bij kiuderen van ougeveer 8 Jaar
En opvoerdam : vrije universiteit scriptie.

Ευρωπαϊκότητα των
Εθνών στην Ελλάδα

ΠΤΥ ΛΙΑ

Λιαου ΕΑ.
Παραπάνου Α.

9902

10198

**ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ**

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

